

Japonci v Číně

To, co dnes se odbývá v Číně, před 200 lety prožívala Indie. Britové se tehdy za třicet let zmocnili říše Velikého Mogula a vytlačili z Indie Francouze. Indie byla a je dosud zemí se zvláštní politickou morálkou, která záměrně ubírala lidu na národním sebevědomí a ctnostech válečnických. Tak se mohlo stát, že Indie, čítající tolik obyvatel jako celá Evropa, byla pokořena několika desítkami tisíc dobře ukázněných a odhodlaných vojáků evropských. Po Indii došlo k likvidaci staré říše turecké, rozložené podél jižních břehů Středoziemního moře, na Balkáně a v přední Asii.

Poslední na řadě se ocitl největší světový stát, opřený o prastarou kulturu rodiny a jemných mravů. V této veleříši mír s vnějším světem byl chráněn čínskou zdí a mír uvnitř tím, že vojákům byla vzata každá moc a jejich stav prohlášen za opovržený, podobně jako řemeslo katovské. Čínský úředník dosáhl své hodnosti po přísných zkouškách z děl filosofů. Nikdy nenosil meč. Čína neznala dědičné šlechty. Byla řízena vysoce vzdělanou byrokracií civilní. To mělo za následek, podobně jako v Indii, že když se mělo v politice pokračovat válkou, vždy to dopadlo pro Čínu bledě. To neznamená, že čínský národ byl zbabělý. Naopak, nikde se na světě tak klidně neumíralo, nikde nebylo a není takové rodové otrlosti k nebezpečí, jako mezi Číňany. Ale pro vzdělaného Číňana mávání mečem bylo asi tak ponižující, jako pro evropského aristokrata šlapání za pluhem. Následek toho byl, že Čína tam, kde politika začala hovořit děly, vždy musila ustupovat, vždy byla na lopatkách. Poslední nadějí čínských vlastenců filosofů bylo, že Čína svou životní silou zničí každého dobyvatele tím, že ho počínští. Počínštila potomky Džingischánovy, počínštila dynastii mandžuských dobyvatelských barbarů. To je ovšem už trochu pochybná strategie v době železnic a letadel.

Asie představuje dva veliké světy, oddělené od sebe pouštěmi a nepřístupnými pohořími: ruský sever a indicko-čínský jih. Asijský jih, to je polovina lidstva. Jakmile se však začne uvažovat o nějakých politických možnostech vojensky, nejde to dnes bez k o m u n i k a c í, silnic a hlavně železnic. Na severu Asie se dá po železnici jet od Leningradu do Vladivostoku, a když se před tím na stanici Mandžurie přeseďne na japonskou železnici (bývalou rusko-čínskou), dá se jet přímo až do Kantonu v jižní Číně.

O vládu nad Čínou, lépe nad jejími trhy, od druhé půle minulého století soupeřila Anglie s Ruskem, které stálo pevnou nohou u břehů Tichého oceánu a Čínského moře, a které jednu dobu dokonce mělo i Aljašku na území americkém. Na konci XIX. století po boku Anglie v Číně vystupuje probuzené Japonsko a po boku Ruska opatrně Německo. Rusko obsazuje Mandžusko a získáním Port Arthuru na počátku XX. století ocitá se přímo u severní hranice

vnitřní Číny. Vlákem mělo z Mukdeny do Pekingy (Pejpinu) jen 700 km, tedy o něco méně než je z Prahy do Košic. A v Mandžusku měli Rusové tehdy čtyři armádní sbory. Německo nebylo ochotno Anglii na rozhraní století XIX. a XX. v její koloniální politice sekundovat. Anglie ostatně v té době vedla obtížnou válku v Transvalu proti Burům.

Tento prvý, velmi nebezpečný, strategický nápor Rusů na severní Čínu odrazil Japonec za podpory Anglie a r. 1905 Rusy porazili. Skončilo to tím, že Rusko Mandžusko vyklidilo a že Japonec dostal pod kontrolu jižní část čínské dráhy, směřující z Charbinu přes Mukden na Port Arthur. Po několika letech anektovali Koreu. V té době Angličané obsazují v jižní Číně Tibet a tím si zajišťují předpolí do Indie proti ruskému tlaku přes čínský Turkestan.

Souboj anglicko-ruský o jižní Asii se projevoval v souboji železničních spojů. Tak jako Anglie nemohla připustit, aby Německo mělo přímé železniční spojení Berlín—Bagdad, tak také nemohla dovolit, aby Rusko mělo přímé spojení Petrohrad—Pejpin, nebo Petrohrad—Perský záliv, Petrohrad—Kalkuta.

Za světové války Japonec velmi vydělali na tom, že se připojili k Dohodě. Měli po čtyři roky zcela volné ruce v Číně a toho plně hospodářsky využili. Čína musila tehdy podepsat přímo vasalskou obchodní smlouvu s Japonskem. Rusové za světové války také nelenili. Stavěli železnici dále k afghanským hranicím, podrobili si vnější Mongolii, přes kterou vede stará karavanní cesta ze střední Sibíře na Pejpin. Zkrátka, když to nešlo přes Mandžusko, tedy to mělo jít přes Mongolii, ale Rusové se do severní Číny dostat chtěli a zajisté po vítězné válce s Německem by k tomu byli překročili. Ruská revoluce tyto plány zhatila. Japonsko se pokusilo jí využít a obsadilo Sibiř až po Bajkal v týlu našich legií. Ale nakonec musilo toto území vyklidit na nátlak Anglie a Ameriky. Zato si dobře zajistilo vliv nad Mandžuskem, kde vládce této čínské provincie, generál Čang-tso-lin, představoval vlastně poslušného japonského místodržícího.

Ale ruská revoluce nakonec mnoho z politických cílů carské diplomacie přejala. Do Vnější Mongolie uniklo mnoho „Bílých“, a jako další místodržitel Japonska objevil se tam nakonec známý baron Ungern, kterého odtud sovětská vojska r. 1921 vyhnala a dosadila pak ve Vnější Mongolii novou lidovou vládu a tím se obnovil stav z r. 1916, kdy Rusko kontrolovalo cestu přes Urgu až k hranicím staré Číny. Blížili se k Pejpinu ze severozápadu, jako před patnácti lety od Charbinu ze severovýchodu. V r. 1927 sovětské Rusko žádalo zpět svá práva na východočínskou železnici v Mandžusku a vynutilo si je zdařilými operacemi maršála Blüchera. Současně Rusové dokončili stavbu nové magistrály z Turkestanu do střední Sibíře podél severozápadní čínské hranice. Zlepšení komunikací směrem k Indii a severozápadní Číně, obsazení Vnější Mongolie, obnovení vlivu nad mandžuskou železnici, propaganda komunistická v Číně a Indii, to

všechno svědčilo o veliké sovětské aktivitě v Asii, kterou umožňoval spolek s Německem. V té době japonský agent Čang-tso-lin musil vyklidit Pejpin a ustoupit k severu před vojsky nacionalistické Číny. Čang-tso-lin stává se obětí atentátu a jeho syn Čang-sue-ljan přidává se k Čang-kai-čekovi, tedy k nacionalistické Číně. Vliv sovětského Ruska na východě roste. Magistrála Berlín—Moskva—Charbin—Pejpin—Kanton je přerušována jen slabým Polskem.

V té době Japonci se rozhodli odrazit Rusy od hranic čínských a r. 1931 začali s obsazováním Mandžuska, odkud vypudili čínská vojska jednak na sovětské území a jednak k jihu za čínskou zeď. Operace v Mandžusku jsou provázány velikou demonstrací u Šanghaje, kde Japonci musili úporně bojovat s dobrými čínskými jednotkami než je zatlačili. V r. 1932 Japonci obsadili Mandžusko (1 milion km² a 30 milionů obyvatel) a začali pochod do severočínské provincie Džehol, ležící mezi čínskou zdí, Mandžuskem a Vnitřní Mongolií. Bylo to zajištění boku proti sovětskému Rusku při postupu do severní Číny. Džehol dlouho neodolává a v druhé půli r. 1933 Japonci překročí čínskou zeď a pronikají až k Pejpinu. Současně postupují do Vnitřní Mongolie v provincii Čachar. Vnitřní čínskou Mongolií od Vnější Mongolie sovětské odělují východní výběžky pouště Gobi.

Cílem japonských operací byla severočínská železnice, vedoucí z přístavu Ta-ku na Tjencin, Pejpin. Tato železnice z Pejpinu směřuje do Vnitřní Mongolie na Kalgan v Čacharu a odtud na Suijuan a Pautu v provincii Suijuan, která tvoří západní část Vnitřní Mongolie. V r. 1934 skončily japonské operace smírem, nuceným nankingské vládě, který znamenal ve skutečnosti společnou japonsko-čínskou kontrolu této trati a převahu japonského vlivu nad územím severní Číny, ležícím od trati Tjentsin—Kalgan na sever.

Japonci využívají tříleté přestávky operační k rozšíření a dobudování základny, kterou tvoří nově získané území. Budují hlavně komunikace a využívají bohatství místních surovin jak v průmyslu na ostrovech, tak v nově zřízených závodech v Mandžusku. To je metoda „postupných operací“, jak ji kdysi pěstovali Alexandr Veliký a Džingischán. Japonci v letech 1934—37 vybudovali si dobrou základnu v severním Mandžusku a Džeholu proti SSSR a v jižním Džeholu a Čacharu proti severní Číně. Nejvíce je to vidět v železniční síti. Během pětileté okupace Japonci v Mandžusku postavili 2800 km nových tratí a tak před rokem mandžuské dráhy měly už 9500 km v provozu a dalších 850 km se stavělo. Velmi výkonná je trať, vedoucí přes Charbin proti ruskému Blagověščenskmu a Přímořské oblasti, a druhá, vedoucí z Koreje k hranicím Vnější Mongolie na Solun Aršan. Vedle toho byla posílena provoznost východočínské dráhy, převzaté od Rusů. Za posledních pět let Japonci postavili v Mandžusku na 17.000 km silnic hlavně k ruským hranicím. K 1. lednu bylo v Mandžusku 60 letišť s hangary a 150 letišť výpomocných. Na mandžuských řekách (Sungaře) mají nyní Japonci celé loďstvo, čítající 30 velikých lodí válečných, 200 lodí dopravních a na 300 motorových člunů. V r. 1935 byly uvedeny v Mandžusku do chodu železárny Siova, produkující ročně 450.000 tun litiny a 350.000 tun

oceli. V Mandžusku se nyní těží nafty kolem 400.000 tun ročně. Nové mandžuské cementárny vyrábí ročně 800.000 tun.

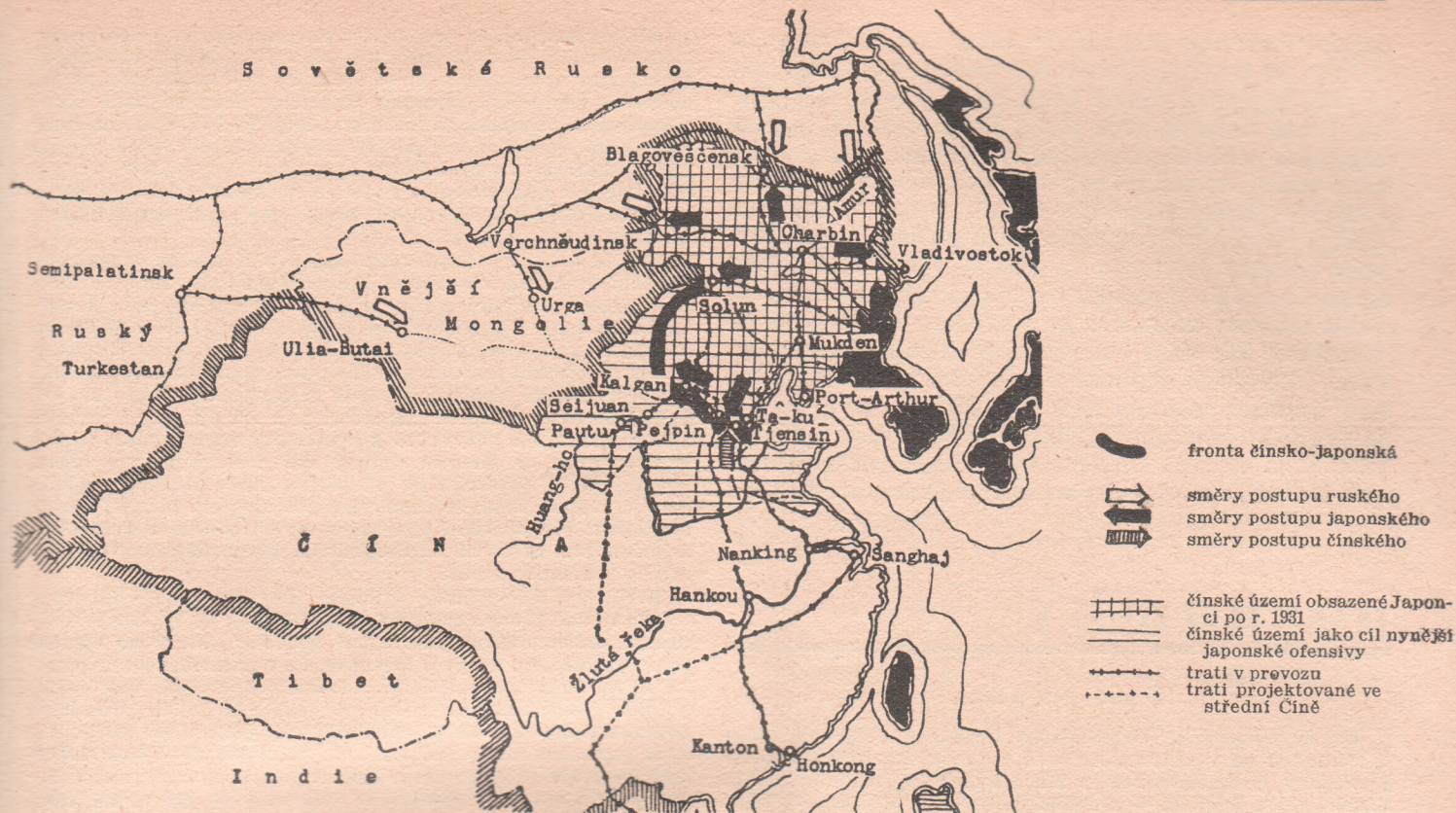
Operace velikých armád nejsou možné bez velmi výkonných komunikací. Proto než se veliké armády dají na pochod, musí se ve směru jejich budoucího pohybu protáhnout trati. To Japonci také dělají. Proti SSSR mají v Mandžusku od přístavů Japonského moře tři silné magistrály. Jakmile se jim podaří ovládnout v severní Číně trať Ta-ku—Pejpin—Suijuan—Pautu, byla by to čtvrtá magistrála. Ale ani Rusové nelení. Podle japonských tvrzení staví Rusové do Vnější Mongolie čtyři trati: nejvýchodnější do Urgy z Verchneudinska a západní ze Semipalatinska do Ulia Butai, dlouhé 2000 km. Zkrátka japonské trati postupují od pobřeží Japonského moře k západu a ruské trati ze střední Sibíře přes Vnější Mongolií k jihovýchodu. Obě strany se tak komunikacemi postupně přibližují k poušti Gobi.

Japonsko mezi SSSR a Čínou ocitá se na „vnitřních liniích“ ve své okupační politice na asijské pevnině. Vniká jako klín mezi dva největší státy: Rusko, které má 180 milionů obyvatel, a Čínu se 400—500 miliony obyvatel. Japonská výprava na asijskou pevninu připomíná trochu švédské tažení do střední Evropy za války třicetileté. Nesporně Japonsko je v mnohém ve výhodě. Ale má proti sobě nebezpečného protivníka a tím je č. a. s. Čína bude nesporně postupně slítn, slítn také SSSR. Chce-li Japonsko trvale udržet dnešní výboj, musí mít především velmi mocné spojení jak proti SSSR, tak proti Číně.

Není sporu, že v dané chvíli je Japonsku mnohem nebezpečnější SSSR než Čína nebo Spojené státy americké. Nedá se proto očekávat, že Japonsko se pustí do války, která by je hodně oslabilo a tím převahu SSSR nad ním ještě zvětšilo. Původní japonský plán byl zmocnit se vedle Mandžuska severních pěti provincií Číny a Džeholu. Je to území, ležící severně veletoku Huang-ho a tak zvaného „císařského průplavu“, směřujícího k východu z místa, kde dolní Huang-ho se obrací na sever. Tento prostor mezi veletoky Amurem a Huang-ho a mezi pouští Gobi a pobřežím Žlutého moře představuje plochu 2.000.000 km² se 100 miliony obyvatel. Od Huang-ho na jih leží vlastně ta nejlidnatější část Číny s velikými přístavy jako Šanghaj, Hong-kong, na kterých mají největší zájem Anglie se Spojenými státy.

Řekli jsme, že Japonci na Dálném východě nic nesvedou bez mocných spojenců proti SSSR a Číně. Nejprůrodnějším spojencem Japonska na Dálném východě je Anglie. Má-li volit mezi Ruskem a Japonskem, rozhodne se vždycky pro Japonsko, poněvadž jeho panství na asijské pevnině bude vždy záviset od námořních spojů, tedy od toho, kdo bude v asijských vodách komandovat. Japonsko může být přivedeno k rozumu spojeným loďstvem a letectvem anglicko-americkým. Ale co s Ruskem, jehož armády by měly dokonale trati k hranicím Číny a Indie? To by se dalo krotit jen Německem a tomu se za to musí něco dát, jako se musilo dát Japonsku r. 1905.

Jak lehce se dá vojensky operovat v Číně, to ukazují tyto dny Japonci. Sahají obyčejně ke zbrani, až když akce je „morálně zralá“, to je, když v řa-

dách čínské armády mají zajištěno a koupeno co nejvíce vlivných spojenců. Kde nestačí přemlouvání a podkupy, tam se teprve sáhne k dělům. Angličané hrdě tvrdili, že se za světové války nepodařilo Němcům koupit jediného Angličana, který by zradil svou zem. Proto proti Angličanům Demosthenův „oseł s pytlím zлата“, který sleze nejpevnější hradby, neúčinkoval. Na ty se musilo jen se zbrání. Orient má však jiné představy cti. V balkánské válce r. 1912 už jsme četli o řeckých operacích v Thrakii, v nichž se kombinovaly manévry vojenské s peněžními. Operace zлата a železa osvědčily se Italům také v Habeši. Čím dále na východ, tím tato strategie dává větší výsledky a tím více železo se dá nahradit zlatem. Čínský voják nezná vojenskou čest, jak si ji vykládá evropský západ anebo Japonci. Japonský voják, to je obětavý ozbrojený občan, podléhající všeobecné branné povinnosti. Čínský voják, to je žoldnér v tom nejhorším smyslu. Čína nemá všeobecnou brannou povinnost, a kdyby měla, její morálka by dávala z přinucení armádě velmi chabé doplňky. Čteme-li, že Čang-kai-šek mobilisoval půl milionu skautů, musíme se jen pousmát. Nedávné „zajetí“ Čang-kai-šeka a rehabilitace jeho vězňů je nejlepším svědectvím o morální kvalitě čínských generálů a čínského důstojnického sboru.

Zprávy z posledních dnů svědčí, že Japonci se velmi snadno a s nepatrnými silami zmocnili železnice Pejpin—Tjencin—Ta-ku a že jejich oddíly se dokonce objevily na trati do Kalganu, tedy od Pejpinu na západ v provincii Čachar (Vnitřní Mongolie). Kdo má železnici je pánem kraje. Proti němu může nepřítel postupovat opět podél železnice a z jihu od Huang-ho vedou na sever jen dvě: jedna od Han-kou (na Žluté řece) na Pejpin a druhá z Nankingu na Tjencin. Podél těchto železnic, vedoucích v nížině východně již-

ních výběžků Chinganu, může se válčit. V horách a na jejich západních svazích do Vnitřní Mongolie nebude složitých operací. Tam mohou Japonci klidně postupovat, poněvadž z jihu čínské velení nemá zde jiné spoje než řeku Huang-ho, u které vyúsťuje u Pautu železnice Ta-ku—Pejpin—Kalgan. Budou-li zde Japonci montovat své dělové čluny a dopravní parníky, mohou v krátké době ovládnout celý horní a střední tok Huang-ho a tak proniknout do srdce střední Asie. V nejhorším případě přehradí u Pautu spojení čínské dále proti proudu a tím bude severní část střední Číny izolována od pobřeží a Nankingu.

Aby se této izolaci střední Číny předešlo, rozhodla se nankingská vláda vybudovat od hranic francouzské Indočíny k severu železnici, která by vedla nejlidnatějšími kraji střední Číny. Koncesi na ni dostali Francouzové, ale se stavbou se ještě nezačalo.

Jakmile se Japonsko zařídí na horním toku Huang-ho, je to velmi nepříjemné SSSR. Od Pautu je k Urgu totiž blíže než z Mukdenu. Fronta rusko-japonská se totiž od r. 1931 stále více prodlužuje na západ do středu Asie. Tím se ovšem také prodlužují japonské spoje na ostrovy. Kdyby Rusové pokračovali ve stavbě železnice přes Urgu dále k jihovýchodu na Kalgan a tak na Pejpin, tedy k jihovýchodní hranici sovětské Mongolie, pak by Japoncům v Mandžusku mohlo být zcela nepříjemně. To by znamenalo řádné podepření čínského západního křídla a obklíčení Mandžuska také z jihu. Proto Japonci musí mít zajištěnu trať Ta-ku—Pejpin—Kalgan—Pautu a proto musí ovládat všechno čínské území severně Huang-ho. Postup Japonců, který byl nyní zahájen do severní Číny, je v těsné souvislosti s ruskou komunikační ofensivou do sovětské Mongolie.

V tom je síla bezradné Číny, že těžiště všech těchto událostí leží na severozápadě a ne v opačném směru. Všechno, co dělají Japonci, směřuje jen k zajištění

jejich severozápadního křídla proti Rusku. S ním, ne s Čínou se chystají k rozhodné srážce. Nikdy nemůže se stát Japonsko pánem Číny, má-li v týlu silné Rusko. Proto nejprve bude třeba Rusko porazit, než se Japonsko pořádně proti Číně rozpráhne. A na to všechno právě spoléhá Čang-kai-šek. Teprve poražené Rusko je předzvěstí poroby Číny. A nejen to, také vytlačení Anglie a Spojených států z Číny. Z toho důvodu nemůže Japonsko ve „veliké válce“, na kterou se podle svých teoretiků chystá, Rusko porazit tak důkladně, aby se mohlo bezstarostně rozběhnout do jižní Číny, kde stále bude ještě přes 350 milionů obyvatel, kupujících anglické a americké výrobky, i když nyní Japonci postoupí až k řece Huang-ho. Prozatím japonskému postupu do jižní Číny více překážejí především rudá armáda Dálného východu než armády čínské, i když se na Amuru a západně Chinganu nestřílí.

Stanislav Yester.

poznámky

U nás — a u nich

Poměr německého obyvatelstva Československé republiky k státu byl od vypuknutí světové hospodářské krise určován i politicky, nezaměstnaností a bídou, která na pohraniční kraje našeho státu doléhala — a doléhá ještě — po celá ta léta hůře a drtivěji než na kraje vnitrozemské. Této hospodářské tísně využíla do krajnosti strana Henleinova, jejíž rychlý rozmach byl vůbec založen na spekulaci s bídou pohraničních krajů, obydlených většinou Němci. Agitace Henleinovy strany, podporovaná od začátku vytrvalým tiskem a propagandou třetí říše, tvrdila od začátku, že nezaměstnanost a bída v našich pohraničních krajích byla zaviněna československou vládou, která prý úmyslně a v politických důvodech hospodářsky tyto kraje s německým obyvatelstvem utlačovala. Není tomu ještě tak dávno, kdy jeden z hlavních vůdců Henleinovy strany v Londýně vykřikoval, že „jen idiot může bídu v sudetoněmeckém území vykládat světovou křisí“.

Protože pohraniční kraje třetí říše, které přiléhají k československým hranicím, mají hospodářskou strukturu podobnou naší, bude nejlépe všimnout si, jak to vypadá s blahobytem a zaměstnaností v pohraničních krajích třetí říše.

Podle oficiálních zpráv úřadů třetí říše je hospodářská krise a nezaměstnanost v pohraničních krajích německých zlá, poměrně horší než byla r. 1933. Se souhlasem říšského i pruského hospodářského ministerstva byl zřízen hospodářský výbor pro pohraniční území, který se ustavil letos dne 24. června v Karlsruhe. Z jednání tohoto výboru pronikly v německém tisku říšském jen nepatrné zprávy.

V číslicích, které byly uveřejněny v týdenních zprávách berlínského ústavu pro badání o konjunkturu (zpráva z 22. června 1937), čteme, že počet nezaměstnaných v pohraničních krajích průmyslových — v Sasku, Horním Slezsku a v Porýní a Vestfálsku — činil koncem března r. 1933 30 procent všech nezaměstnaných v Německu a byl daleko nad říšským průměrem. Ale ke konci března 1937 bylo v týchž krajích 38% všech nezaměstnaných třetí říše. Zatím co ve vnitřním Německu klesla nezaměstnanost v těch čtyřech letech daleko rychleji a činila koncem března 1937 1.47%, klesla nezaměstnanost uvedených pohraničních krajů v Německu daleko pomaleji a činí 2.42%. A poměrný počet nezaměstnaných v těchto pohraničních území se letos koncem března zvýšil proti roku 1933 s 30 na 38% všech nezaměstnaných v Německu.

Henleinovský tisk ani denní tisk říšskoněmecký ovšem neuvádějí z těchto oficiálních číslic ani jedinou. Obviňují při každé statistice o lepší se zaměstnanosti v Československu naši vládu z toho, že uvnitř republiky přibývá zaměstnanosti rychleji a to prý proto, že československá vláda se úmyslně nestará o pohraniční okresy s německou většinou. Henleinovci ani říšskoněmecký tisk nemohou ovšem rozvádět úředně zjištěnou skutečnost, že v sousedních pohraničních krajích třetí říše poměrná nezaměstnanost se proti říšskému průměru zvýšila a že tyto kraje, mající 25% všeho obyvatelstva říše, mají 38% všech nezaměstnaných.

Nikdo nepopírá, že nezaměstnanost a nouze v našich pohraničních krajích je větší než v krajích vnitřních. Ale snad aspoň stejný zjev v sousední německé říši by měl našim německým občanům postačit k poznání, že příčiny toho se musí věcně a nestranně zkoumat, že příčina ta nemůže být v československé státní správě a v nijakých politických důvodech německému občanstvu nepřátelských; vždyť stejné a poměrně horší poměry jsou v sousedních krajích německé říše, kde přece také nikdo neviní ústřední vládu.

Bída a nouze v pohraničních krajích v Německu se po katastrofálních důsledcích světové hospodářské krise stala chronickou. Německé úřední zprávy a statistiky zjišťují tuto skutečnost a začínají její příčiny soustavně studovat. Už v boji proti nezaměstnanosti se na tyto pohraniční kraje v třetí říši pamautovalo zvláštními pracemi a dodávkami i dopravními výhodami, ale hospodářské zlepšení se proti vnitrozemí v těchto krajích podle německých zpráv „zpožďuje“, i zřizují proto zvláštní výbor, který má pečovat o hospodářský rozvoj pohraničních krajů. Zatím co Henlein agituje dál demagogicky s bídou, pouštějí se v Německu do věcného studia. Ale hned zpředu jsou si vědomi toho, že uspokojujícího zlepšení nebude možno dosáhnout bez opatření významu mezinárodního a světového, zejména bez uvolnění mezinárodního hospodářského, obchodního a peněžního styku.

Berlínský hospodářský týdeník „Der deutsche Volkswirt“ v čísle ze dne 2. července 1937 přinesl článek H. W. Austa s názvem „Konstruktivní pohraniční politika“, který se stručně tímto problémem zabývá. Příznává, že v předválečném Německu mírná celně ochranná politika podporovala růst regionálních hospodářských celků na podkladě jejich přírodních podmínek, ale že i tehdy mělo Německo pohraniční kraje, kde byla nouze domovem. Hlavní vinu na nouzi nynějších pohraničních krajů přičítá ovšem novým poválečným hranicím Německa. Na mnohých místech se staly hranice příkopem, který hospodářsky od sebe odloučil to, co hospodářsky patřilo dlouho dohromady. Na západě Německa se hospodářský styk se sousedními zeměmi dlouho po válce udržoval čilým, což byl vliv odmilitarizovaného pásma. Na východě přerýly nové hranice na 62 místech říšské dráhy a přerušily 866 silnic. Kraje, které hospodářsky a dopravně byly spojeny, byly novými hranicemi rozříznuty.

To se ovšem nemůže týkat hranic Německa s Československem. Zde zůstaly přece hranice obou států naprosto stejné, jako byly dříve. Mohou-li tedy někde nové hranice německé říše být příčinou hospodářského ochabnutí a těžké krise, nemůže to být na pohraničí československo-německém. A přece právě zde po obou stranách starých hranic je hospodářská bída a nezaměstnanost poměrně největší, jak v krajích německých, tak v krajích československých. Ani kraje těžkého průmyslu — Vratislav a Opolí — rozříznuté novými hranicemi s Polskem, nebyly postiženy tak těžkou křisí hospodářskou a nezaměstnaností, jako kraje, sousedící s ČSR. Koncem března roku 1933 měl kraj Cvikava 12.2% nezaměstnaných, Drážďany a Budyšín 13.6% a Saská Kamenice 13.8%, ale Vratislav měla 10.8% a Opolí jen 8.95%. Novými hranicemi se tedy bída německého pohraničí vysvětlit nedá, vždyť při starých hranicích je bída největší.

Zpráva berlínského ústavu pro badání o konjunkturu z 22. června 1937 uvádí tyto příčiny, pro které se pohraniční kraje hospodářsky opožďují: proti roku 1914 se změnily směry dopravy a ztratilo se velké zázemí. Tyto příčiny se ovšem mohou týkat jenom nových hranic, a nikoli pohraničí Československa s Německem. Další příčiny, které zpráva uvádí jsou: uzavření přilehlých odbytí z důvodů obchodně-politických a změny, plynoucí z branných potřeb německého hospodářství. Aust v uvedeném článku v „Der deutsche Volkswirt“ přidává k těmto důvodům další: od roku 1931 zhoršila se situace v pohraničních krajích nutností chránit německou měnu, čímž postupně byl víc a víc znemožňován odbyt výrobků do krajů sousedních za hranicemi. Tyto tři důvody jsou jistě nejdůležitější pro hospodářský úpadek a křisí pohraničních krajů na obou stranách našich hranic s Německem. Autarkie, prováděná Německem samým do krajních důsledků, musla mít nejtěžší důsledky pro hospodářský život právě v pohraničních jeho krajích s Československem.

Z Československa se dodávalo do přilehlých krajů říše německé mnoho surovin (hnědé uhlí a j.), plodín i tovarů. Neustálým omezováním dovozu a měnovými omezeními se nejenom poškozoval hospodářský život všech krajů po obou stranách hranic přímo, ale ztěžovalo se i postavení německého průmyslu v říši, protože průmysl ten byl nucen dovážet na příklad uhlí

ze vzdálenějších oblastí německých a tedy draž, než je dostával z Československa. I cestovní a lázeňský styk s Československem, který třetí říše omezila do krajnosti — dnes vůbec už Německo nepovoluje cesty do československých lázní z měnových důvodů, ač je hlavní sezona a ze světových lázní československých žijí právě celé kraje našeho pohraničí s německou většinou. Německo mnohé výrobky našeho průmyslu severočeského začalo vyrábět samo (jablonecké zboží a j.). Všemí svými soběstačnými opatřeními zhoršovalo hospodářskou situaci nejenom svých krajů ležících u našich hranic, ale zhoršovalo také nezaměstnanost a bídu našich krajů pohraničních, kde žije německá většina.

Hranice mezi Československem a Německem zůstaly tytéž, jako byly před rokem 1914. Všechna ochranná opatření obchodní, výrobní a finanční, která činilo Německo v honbě za autarkii, se musila nejtěžší hospodářsky dotknout na obou stranách těchto starých hranic všech krajů, jejichž hospodářská struktura se dlouhým přirozeným vývojem po mnoho desítek let a staletí před válkou doplňovala.

V Německu se snaží povzbudit zaměstnanost v pohraničních krajích několika prostředky. V krajích průmyslových především poměrně větší účastí těchto krajů na veřejných pracích, výhodami v dopravních sazbách, poskytováním většího množství surovin pro výrobu a chystají se pozvolna měnit strukturní stavbu hospodářství v pohraničních krajích. Jejich krizi zhoršili ovšem tím, že průmysly vojensky důležité přenesli dál od hranic dovnitř země, zbavili postupně tyto kraje kvalifikovaných odborných dělníků, kteří se začali stěhovat dovnitř země, nalézající zaměstnání v průmyslech umístěných uvnitř země, které potřebovaly kvalifikovaného dělnictva, a není dosud jasno, jak by měla hospodářská přestavba těchto pohraničních krajů vypadat.

Prostředky, které se navrhuji v Německu na pomoc pohraničním krajům, nejsou zatím nijak pronikavé a je jich málo, účinek mohou mít jenom povlnový. Že se československému úsilí daří zmírňovat následky těchto krajů poměrně i rychleji než v Německu, svědčí jasně o tom, že se pro naše pohraniční kraje dělá všechno, co je v naší moci, a vyvrací to všechny demagogické výtky Henleinovy strany. Číslice a fakta z Německa samého vyvracejí nejlépe všechno toto obvinění nejlépe. Ale ty číslice a fakta henleinovský tisk ovšem umlčuje.

Každé zlepšení hospodářského stavu v našem pohraničí pomáhá zdolávat nepravdy henleinovské agitace a zmenšuje její přitažlivost. Pohled na stejné, ba poměrně horší hospodářské poměry v pohraničních krajích Německa, doložené vlastními číslicemi říšskoněmeckých úřadů a hospodářských činitelů, mohou přesvědčit mnoho lidí u nás i za hranicemi, že krizi našich pohraničních krajů není vinen stát ani jeho vláda. Ale je pro nás samozřejmé, že nejpřesvědčivěji bude působit další vytrvalá práce na zlepšení hospodářského stavu pohraničních krajů. Náš stát má poměrně nejdelší hranice a proto také nejvíce pohraničních krajů. Možná, že v tom faktu by se našlo i dost příčin toho, že odrazy hospodářské krise se u nás projevují tak prudce a že tak opožděně a pomalu nasazuje u nás zlepšení, když už dávno zasáhlo ostatní svět. Pečlivé studium a sledování všech těchto složek, z nichž vznikají hospodářské nesnáze pohraničních krajů ve všech státech, by se u nás při zvláštnosti našeho zeměpisného útvaru mělo provádět soustavně a podle plánu. Bez uvolnění mezinárodního obchodního a finančního styku se bude moci náprava hospodářské tísně v pohraničních krajích dosáhnout jen pozvolna, ale pro nás je trvalá náprava těchto poměrů důležitější, než pro kterýkoli jiný stát.

Výsledky, jichž se dosáhlo letos — jsou dvakrát tak úspěšné jako stejné snahy v pohraničních krajích na druhé straně hranic v Německu — jsou důkazem správně hospodářské politiky, která musí přinést i dobré ovoce politické. *Petr Vald.*

Prokurátor SSSR o zákonech a soudcích

Vyšinskij, prokurátor SSSR, známý z nedávných procesů, napsal do moskevské „Pravdy“ článek o zákonech, právu a soudech ve SSSR. Dokazuje v něm nutnost centralisace zákonodárství v rukou Nejvyšší Rady SSSR, která má být zvolena ve smyslu nové konstituce. Bez tohoto soustředění není možná stabilita zákonů, jak se na VIII. sjezdu sovětů vyjádřil Stalin:

„Nutno, konečně, odstraniti stav, za něhož nedává zákony jeden orgán, nýbrž celá řada jich. Tento stav neodpovídá principu stability zákonů. A my potřebujeme právě nyní stabilitu zákona více než kdykoliv dříve.“

Dle Vyšinského nová konstituce podstatně zvyšuje úkoly i význam socialistické justice. Podstatou této je socialistická disciplína, vážnost k zásadám socialistického spoluzití, nová, skutečně demokratická kultura, vytlačivší kulturu dřívější, buržoasní.

Vyšinskij lituje, že mnozí sovětsí pracovníci nesprávně chápu tuto roli a význam justice. Dle něho „je nemálo těch, kteří soustavně jednají protizákonně a podřívají socialistickou disciplínu. Na XVII. sjezdu strany bičoval Stalin některé sovětské „velmože“, kteří se domnívají, že zákony strany i státu nejsou pro ně, ale pro hlupáky“.

Nesprávné pochopení zákonů konstatuje Vyšinskij i u soudců a prokurátorů, kteří „jednají ne ve smyslu zákonů, ale dle subjektivního názoru, což má za následek hrubé porušení našich zákonů“. Na každé porušení zákonů čeká nepřítel, aby ho využítkoval pro své cíle.

Vyšinskij neschvaluje právo, dané místním sovětům, které je zmocňuje vydávati „závazná nařízení“ a pokutovati za nedodržení těchto. Píše o tom:

„Tato závazná nařízení tangují miliony lidí. Jsou však vydávána všeobecně bez řádné přípravy. Jejich autoři často ani nepomyslí na nutnost současné informace obyvatelstva o jich vydání. Jsou i takové případy, že administrativní orgány trestají občany za nedodržení závazných nařízení, o nichž tito vůbec ničeho nevěděli.“

Autor, dobře informovaný o stavu justice, uvádí několik případů hrubého porušení zákonů.

V Kirovské oblasti byl pokutován občan obnosem 100 rublů, protože nadával, jda kolem kina.

Pokuty jsou velmi oblíbeným trestem. Za rok 1936 jenom v Leningradě vynesly 10 milionů rublů. Protože však orgány nebo úředníci kteří pokutují provinilce, neohápu dosah svého jednání, není řídkým zjev, že mnohý občan zaplatí za maličký přestupek mnohem více než jiný za vážné protizákonné jednání. Vyšinskij uvádí příklady:

Náčelník 28. oddělení milice v Leningradě pokutoval deseti rubly „chuligána“, který udeřil do břicha chlapce, tloukl jej po ústech a uchopil jej, udeřil mu hlavou o zed'. Týž úředník potrestal stejným obnosem jiného „chuligána“, který sprostě nadal prodavače a naplil jí do obličeje.

Administrativní komise vasilostrovského rayonu města Leningradu pokutovala 15 rubly občana, který ve strachu, že bude poražen na ulici autem, se zastavil a zvedl ruce. Táž komise potrestala pokutou 50 rublů jiného občana, který v ne zcela střízlivém stavu pronesl proti vládě obvinění, nepravdivá a vymyšlená.

Některé orgány vybírají dávky, aniž by k tomu měly zákonného podkladu. Tak na příklad Kičminský selský sověť vybral po 5 rublech od těch, kdo byli administrativní cestou zbaveni volebního práva.

Úctu k zákonům snižují a důvěru v justici podkopávají i záahy jednotlivců do soudního řízení. Prokurátor Bokovo-Antracitovského rayonu USSR (Ukrajina) začal vyšetřovati v rayonním orgánu vznesené obvinění proti řediteli šachty a jeho ženě, protože surově a bez příčiny tloukli své dítě. Zakročil sekretář rayonní organizace strany a nařídil prokurátorovi vyšetřování zastaviti.

Jiný prokurátor volal k odpovědnosti ředitele sovchozu pro defraudaci. Sekretář rayonní organizace strany zasáhl s odůvodněním, že bez jeho svolení nemá nikdo práva defraudanta vyšetřovati.

Místní „velmoži“ nebrzdí jenom práci prokurátorů. I soudci pocítili často jejich „moc“. V Džarkurganském rayoně přejel šofer sekretáře strany starého dědečka a těžce jej zranil. Když se konalo proti němu líčení, vstoupil do jednací síně šoferův zaměstnavatel — sekretář — a vyzval jej, aby ihned opustil místnost a kamsi jej zavezl. Šofer ovšem rád vyhověl a nechal soudce i přisedící seděti s otevřenými ústy.

Zcela jinak se zachoval sekretář Safarov v širabádském rayoně. V debatě s instruktorem se o něm dělnice nepěkně vyjádřila. Nařídil ihned prokurátorovi a soudci: „Do 24 hodin začít i skončit proces s P...“ Místní orgán strany dodává k informaci o tomto případu: „Soudce Kandagarov dostal příkaz: odsoudit P. ne k menšímu trestu než 10 let.“

Kdyby autorem článku byl Zoščenko, vzbudil by jistě mnoho veselí. Není tomu tak. Autorem je prokurátor SSSR, Vyšinskij. V závěru svého článku, který dává nahlédnouti do chaosu sovětské justice, který současně vysvětluje mnohé, co bylo při spoustě procesů v řadě míst SSSR vedených, nám, vzdáleným, nejasné a těžko pochopitelné, prohlašuje Vyšinskij za nejvážnější úkol orgánů prokuratury a justice neúprosný boj proti

jakémukoliv protizákonnému jednání. Neopomenul se ovšem zmíniti ani o nejhorších nepřátelích národa — trockisticko-bucharinských zrádcích. *Walter.*

politika

Josef Teichman:

J. V. Najman a jeho strana

II.

Politický kruh okolo nepolitického vůdce.

J. V. Najman jako hospodář a finanční rozhodčí, byl nepostradatelným činitelem především pro vlastní stranu. Protože sám nejlépe věděl, že samostatnost živnostenské strany může býti jen tehdy úplná, když bude co možná brzo uskutečněna její nezávislost na poli hospodářském a finančním, své úsilí zaměřuje právě v tomto směru. Mohl to udělat i s vědomím, že na tomto poli nebude mít ve straně rovnocenného partnera, na něhož by mohl část této práce a odpovědnosti přenést. Jen on byl nadán tak podivuhodnou lehkostí v rozhodování i ve věcech, v nichž musil za stranu osobně mnoho riskovat a nésti odpovědnost. A nebyly to podniky malé. Vybudování tiskařských a nakladatelských podniků „Čechie“, založení Ústřední jednoty živnostenských záložen a družstev, organizace „Koncentrace“ vedle podílu na vybudování spolku „Humanita“ — to všecko bylo jeho dílem.

Hromaděním rozhodující moci v hospodářské a finanční sféře stranických podniků roste však i kult jeho osobnosti. Ve straně se náhle objevují lidé, kterým stačilo, aby se okolo sebe bedlivě rozhlédli a pochopili, co všecko by se tu dalo dělat. Dokud strana hospodářsky jen živořila, nebylo o ni se strany těchto lidí nikdy mnoho zájmu. Zato teď se dalo v živnostenské straně leccos podniknouti. Strana, jak viděli, měla dosti možnost, aby uživila každého, kdo by se k ní přimknul. Oborem těchto lidí byla politika, která zde zatím nebyla domovem, a proto zde mohla vydati plody mnohem pestřejší než ve stranách, kde se z politiky žilo.

Význačná posice J. V. Najmana ve straně ovšem vzbuzovala oprávněné obavy každého, kdo stranu hodlal dostati na jiné koleje. Ale mrštní chlapci si i v této věci věděli rady. J. V. Najman dovedl ve straně obracet všecko vzhůru nohama; proti jeho vetu nebylo odvolání; byl více obáván než milován, ale — konec konců byl to jen člověk. A jako člověk měl své silné i slabé stránky. Náleželo k dovednosti lidiček ve straně, aby přesně vystihly, na kterou strunu v jeho nitru sáhnouti. Okolo vůdce jsou obezřetně rozhozena vlákna pochlebniectví. Zakládá se něco, co se odkoukalo odjinud. A tak jsou-li drobní příslušníci strany přesvědčeni, že J. V. Najman ve vládě nekompromisně bojuje o jejich blaho a že jen na něm záleží, aby se živnostenskému stavu dařilo lépe než dosud — straničtí šaršanti, až po nejbídněji placeného okresního tajemníka, jsou kdykoli připraveni svěsti rozhořčenou tiskovou pětku pro osobní nedotknutelnost muže, stojícího v čele strany. Postaviti se vedle J. V. Najmana a s brahmínskou nedůtklivostí stíhat každého, kdo nebyl ochoten dmychat do posvátného

ohníčku kultu Najmanovy osobnosti, bylo pak výhradním zaměstnáním některých lidí. Z Najmanovy osobnosti se tak stala osa, kolem níž se točilo celé to množství stranických spekulantů.

J. V. Najman tuto hru kolem své osoby neprohlédl. Snad v tom viděl jen samozřejmou oddanost lidí na něm ve všem závislých. Nikterak se neobával, že by z tohoto hemžení mohlo vzejíti i něco, co by se protivilo jeho vůli. Jeho klid byl konečně utvrzen i vědomím, že bude jen na něm samém záležet, komu z těchto snaživců budou ukázány dveře, jakmile by se někdo z nich stal nebezpečným.

Ale zdá se, že Najman nedomyšlil dosah toho, co se kolem něho dělo. Neboť jakmile musil svůj čas rozdělovat mezi vládní a stranické povinnosti, režie strany se automaticky ocítala v rukou lidí, jejichž vladařské touhy se mohly státi nebezpečnými. Od této doby dostává vnitřní život živnostenské strany docela jinou podobu. Její stavovský ráz je stírán hrubými rukama politických machrů, kteří stranu takticky ovládají. V této své dychtivosti po moci jsou však dosti prozíraví, aby nebudili podezření. Odtud i jejich důmyslné zbožňování pana říšského předsedy a vůdce strany a ostatních pánů z emských předsedů, z nichž pak zejména vlivný a nedůvěřivý Rudolf Mlčoch musil býti zvláště uspokojen. V žádné straně proto nenajdete tak vyvinutou a českému duchu i cizí hierarchickou poslušnost, která v živnostenské straně byla dílem náhle sem vpadnuvších politikářů. Učení, že všechna moc ve straně vychází od muže, který byl r. 1930 na celostátním sjezdu zvolen za říšského předsedu, nebylo možné odtud již vymýtit. Každá námitka proti byla stranickými bonzy umlčena jako nestydaté kacířství.

Stavovství a politika.

Takový vnitrostranícký režim nemohl vésti jinam než dolů. Neboť čím větší úkoly musila strana zmáhat, tím méně bylo spolehnutí na přesnou souhru stranického aparátu, složeného z prvků tak nedemokratických. Pro stavovskou strukturu živnostenské strany, jak ji Najman založil, bylo proto přímo osudné, že teprve v době světové hospodářské krise se zde objevuje i politika. Ale ovšem: jaká politika! Nebyl-li vůdce strany nikdy politikem, o to víc politiky se najednou hromadí a tají za jeho zády. Živnostenský stav v době krise prožívá jeden otřes za druhým, ale vedení strany v své bezradnosti mu pomáhá injekcemi, jejichž účinnost je čím dál tím víc problematičtější. Dokud v ministerstvu obchodu nevládl exponent strany, dalo se ještě leccos vysvětlovat a omlouvat. Ale po r. 1935 už ani výmluvy a omluvy nic neplatí. Živnostníci, tlačeni velkopřumyslem, družstvy a konkurencí obchodních domů, nechtějí se spokojiti s tím, co se jim z ministerstva obchodu dostává. Jejich nároky na stranu a na ministra jsou stále větší. Je v tom jistě mnoho omylu, protože v ministerstvu obchodu ani J. V. Najman nemůže býti všemohoucí. Po prvé se tak mstí neúměrnost toho, za koho byl živnostníkům ministr Najman stranickými orgány vydáván. Živnostníci tak uvěřili, že jen Najman, jako ministr obchodu, může udělat všecko, co od něho žádají a odtud jejich nespokojenost. Najman nemůže býti hluchý k volání stavu, v jehož čelo byl postaven. Ve vládě se zoufale rve

o každé sousto, které je živnostníkům odpíráno. A hle, v tomto zápase, který stranu tak silně ohrožuje, stojí Najman úplně sám. Nikdo z těch, kteří stáli okolo něho jako věrná stráž, nevystoupil, aby zklamaným a rozčileným obchodníkům lidsky a srozumitelně vysvětlil, co může ministr pro ně udělat a co třeba přičísti na vrub nynější zlé doby. Teď, když měli vystoupiti politikové a skutečně politicky pracovat, ve straně, jako vždy, kdykoli šlo do tuhého, musil zase na všecko stačit Najman. Ale i to lze vysvětlit. Jednou tak násilně vybudovaný kult osobnosti všemocného vůdce strany ani dobře nenesl, aby se na něj vrhalo světlo skutečnosti. Tím by především utrpěla prestiž lidí, kteří z tohoto kultu ve straně žili a kteří se za něj v případě potřeby i ukrývali.

Cesta z krise.

Náleželo k politickým schopnostem lidí, rozhlížejících se, jak dostati stranu z této krise, že posléze bez rozvahy sáhli i k takovému prostředku, jako byl goebbelsovsky odporný vynález barevných košil, jenž měl živnostenskému stavu v jeho bídě pomoci. Fialové košile příslušníků živnostenské strany jsou výsledkem záchranných úvah politiků ve straně. Je velmi pochybné, zda by Najman právě na to přišel a bylo proto také dosti podivné, že to vůbec připustil. Strana se tak hladce přizpůsobila agitačním metodám odkoukaným odjinud a nikdo si zde nepoložil otázku, zda právě tyto metody mohou živnostenskému stavu prospěti. Živnostník, který se oblékl do fialové košile, mohl snad míti pocit, že náleží k určitému kolektivu stejně smýšlejících lidí. Ale je také nepochybné, že se měl na pozor, aby ho v této košili viděli jeho konsumenti z ulice, jejichž názory na košilaté maškarády politických stran jsou jim dílem směšné, dílem odporne. Funkce fialových košil byla tedy pro každého živnostníka dosti svízelná. Na parádu se v ní dostavil, ale za pultem jeho obchodu jste ho v ní neviděli, protože jeho fialová idea byla zde v trapném rozporu se zájmem jeho existence, který mu byl a bude tisíckrát bližší a přednější než všechny stranické maškarády dohromady.

Víme-li již, jak J. V. Najman stranu před třiceti lety budoval a zejména oč zápasil, tím víc se musíme podívat, že on, tak stavovsky založený muž, dovedl klidně přihlížet k politickým nížinám, do nichž se strana za vlády politiků dostala. Odpovědnost za všecko, co se ve straně nyní dělo, padala toliko na něho, protože jen on měl ve straně tolik moci, aby mohl křiknouti: dost! Ale muž, který před lety takovým příkladným způsobem vytrhl ve straně hlízu gajdovského fašismu a jehož krásný poměr k presidentovi Masarykovi mohl býti vzorem pro mnohé naše politiky, najednou zde neviděl žádného nebezpečí. Vlákna, jimiž byl takticky obklopen a jež nyní zasahovala až do samých nervů strany, byla již příliš pevná, příliš citlivá, aby ještě mohl vzít stranu do svých rukou a vrátit jí poslání, které jí kdysi stanovil. J. V. Najman již nemůže ustoupit. Poměry ve straně mu už dávno přerostly přes hlavu. Svým okolím je už tak spoután, že si posléze sám oblékne fialovou košili, když dochází k defilé fialové legie Prahou a trpně, bez protestu, musí přihlížet, když je pochoduujícími zástupy pozdravován zdviženou pravíci. Kde jsou ty doby, kdy byl Najman

rozhodnut takto zdviženou ruku urazit, když mu fašistická plíseň nakazila některé příslušníky strany!

Živnostenský tisk pak druhého dne už svým opravdu nenapodobitelným způsobem šťavnatě vylicí, co se v Praze dělo a jak zde strana manifestovala pro své požadavky. Je to najednou příliš mnoho tiskařského hluku, mnohem víc, než jsme od této strany zvyklí. Hlučí se pak i v krajinském tisku, zde ještě pronikavěji, aby snad zanikly hlasy těch mnohých, jimž strana příliš mnoho slibovala. Ve straně tak roste oposice, ale je všelijak zažehnávána a chlácholena. Jenomže doba je velmi zlá, aby se tím mohl někdo spokojit. Proto ve chvíli, kdy dojde k události, v nichž vystupují lidé ve straně příliš exponovaní a ne dosti oblíbení, zároveň dochází k výbuchu nespokojenosti, v němž strana se otrásá až v samých základech.

Politická historie se opakuje.

Věnujme trochu pozornosti této oposici. Co chtěla svým vystoupením dosáhnouti, oč hlavně usilovala? Půjdeme-li si pro vysvětlení do živnostenské strany, narazíme zde na skutečnost skoro neuvěřitelnou: ve straně žádná oposice není. Pštroší politika lidí, kteří již nahlédli, kam stranu dovedli, nechce o nějaké oposici vědět. Ostatně může se utěšovat vědomím, že kdykoli se oposice někde sejde k jednání, výsledkem každé takové schůze je projev úcty a oddanosti zakladateli a vůdci strany. A v tom má pravdu. Oposice v živnostenské straně bojuje jen proti nedemokratickému režimu, který se ve straně zahnížil. Kdyby zde běželo o takovou oposici, která se chystá stranu rozvrátit, bůhví, že by byli všichni, kdož se jí nyní strachují, klidnější. S takovou oposicí by dovedli nějak zatočit. Mrzuté však na tom je, že lidé, kteří se postavili v čelo oposice ve straně, jsou příliš dobrými straníky, aby se na ně mohlo ukázat jako na zarputilé a hamižné rozvratníky. Jejich vystoupením strana nemá utpět v své vážnosti a pověsti. Naopak. Ale aby vážnost a důvěra ve stranu byla co možná největší, oposice vyslovuje naléhavé přání, aby ani vůdceva záda nebyla tak široká, aby se za ně mohly skrývat všechny nešvary. Proto lidé, kteří na jedné straně lichometnicky volají náš vůdce, náš pán! — jsou na druhé straně schopni podraziti nohy každému příslušníku oposice, který se odváží k tomuto vůdci přistoupit a upozorniti ho na vývoj poměrů ve straně.

Tak dochází k nejhoršímu, co mohlo stranu potkat. Dne 5. února 1937 na schůzi organisace Praha střed vystoupí náhle člen výboru a prohlásí, že člen tohoto výboru a poslanec župy je obviněn, že bral úplatky za slíbené poslanecké intervence. Žádal přítomné, aby mu pomohli snést doklady o činnosti tohoto poslance, protože každý dobře ví, o koho v tomto případě běží.

Lavina se pohnula. Po tomto prohlášení následují i jiná, ve straně se zvedá odpor, který konečně nalezl nějaký ventil. V našem vnitropolitickém životě je náhle živo. Na mnoha stranách se lačně očekává, zda choroba, kterou všechny ostatní strany už dávno ve zdraví přežily, nerozloží právě tuto stavovskou stranu. Všechny okolnosti pak nasvědčují tomu, že živnostenská strana tuto pohromu opravdu ve zdraví nepřežije, nebude-li zde dosti odvahy a ráznosti říci, jak se věci ve skutečnosti mají a co strana hodlá učinit. Vysvětlení, které odtud vychází, je někdy tak

pokořující, že si každý může myslit své. Neboť jen zmatek a obava před nejhorsím mohli diktovat zprávy i takového druhu:

„Platinové hodinky nebo nějakých 100.000 Kč, které strana dostala, o které se nikoho neprosila a které jí byly přímo vnučeny, o tom píšete, ale o vykradeném Fénixu ne. Víme, kdo a jak kradl, víme, kdo byl zatčen a propuštěn, a máme zprávy, nad kterými by veřejnost žasla! Prosíme, jen žádné umravňování!“

Po tom všem, co vedení strany v této věci svou váhavostí způsobilo, bylo každému zřejmé, že rozhodnutí může vzejít jen od vůdce strany J. V. Najmana. I oposice na něho s počátku nejvíce spoléhala. Najmanovo rozhodnutí mohlo naráz vyčistit vzduch v poměrech, které se ve straně zahnízdily a byly příčinou nespokojenosti. A přece jak i pro Najmana to bylo nyní obtížné zasáhnouti do věcí, o nichž jinak měl své ustálené mínění. Muž, který dříve svou resolutností ve straně kde koho děsil, který dovedl poroučet a musil být poslouchán, nemůže teď udeřit do toho dovedného přediva stranických zájmů a zájmečků.

národní hospodář

L. Nowotny (Videň):

Jak končí velcí zbohatlíci

II.

Genius spekulace.

Nemáme dosti místa, abychom podrobně vylíčili celou onu kariéru, ten vzestup ve válečných letech, když začal Castiglioni, jenž zůstal věren letectví, dodávati motory pro letadla, a to z vlastní továrny. Dovedl nelslychaně přesně uskutečňovat vlastní koncepce, byl geniální spekulant a při tom měl nejen hrabivost, ale i tvůrčí myšlenky, což se o Boselovi říci nedá. Castiglioni měl vlastní auto už ve 25 letech, dávno před válkou, toužil po výstředním, velkorysém životě, zatím co se „maličký“ Bosel, jak mu přátelé přezdívali, nikdy veřejně neukazoval, nýbrž pracoval při umělém světle jako krtek ve své kanceláři, za žaluziemi, věčně staženými. Castiglioni, jehož jmění v době největšího rozkvětu obnášelo přibližně 300—400 milionů zlatých franků, vydržoval si palác se 48 služebníky a nadto 9 osobních aut, 3 salonní železniční vozy — mezi nimi i bývalý císařský salonní vůz, se kterým železniční správa rakouské republiky nevěděla, co počít. Vydržoval vlastní zahradnictví, kde se pěstovaly květiny na jeho jídelní stůl. Domácnost stála Castiglioniho 5—6 milionů zlatých franků ročně. Pořádal veliké slavnosti, žil velkorysým životem před očima celé veřejnosti. Vnesl do svého vídeňského života italský smysl pro formu — a proto zůstal cizincem v tomto městě, kde nikterak nemilují ani okázalost, ani pronikavé talenty. Castiglioni se nehrbil před mocnými své doby, naopak, zacházel s nimi blahosklonně nebo agresivně, podle okolností. Nezáleželo mu na uznání úradů, přinesl si už z otčiny jakési opovržení pro rakouské vrchnosti. Zato byl však soukromý mecenáš umění, založil nejnádhernější sbírku bronzových plastik na světě a vydal k ní katalog, vybavený jako dosud nikdy nic podobného, založil hry v Salcpurku a koupil ve Vídni Maxu Reinhardtovi divadlo, které dokonale zařídil a nehnul ani

brvou, když na tom prodělal 2.7 milionu šilinků, místo 300.000, jak byl původně kalkuloval.

Palác za staré sedlo.

Stinnou stránkou tohoto překypujícího jižního charakteru byla jeho lidská špatnost. Byl od základu špatným člověkem nejen v obchodním životě, kde dovedl chladnokrevně zničit a uštvat k smrti společníka i protivníka, ale i v životě soukromém. Bezcharakternost, komediantství, které za jiných okolností mohlo z něho učinit výtečného herce, překypující projevy přátelství k lidem, které klidně zradil, jakmile toho vyžadoval nejnepatrnější prospěch — jako svého starého společníka dra Rintelena — měly za následek, že neměl přátel a že ještě v dobách, kdy byl na vrcholu moci, měnili se jeho nadšení přátelé v zavilé protivníky. Žil opojen mocí a v radosti z majetku. V jeho očích bylo všechno boj o nadvládu, dokonce i vlastní ženu považoval za drahocenný podnik, kde má naprostou většinu jako v sedmi velkobankách, kde získal absolutní většinu po těžkých bojích — a právě na tom ztroskotal.

Jak dosáhl svého obrovského bohatství?

Znehodnocením peněz, samozřejmě — tímto nenadálým úkazem nejmladší rakouské a německé minulosti. V obyvatelstvu — především v majetnějších vrstvách — žila, díky konsolidovanosti hospodářských poměrů v druhé polovině 19. století, taková víra v neochvějnost hodnoty peněz, že do poslední chvíle zíraly na úkaz znehodnocení peněz, aniž by jej pochopily. Dnes, kdy se vlády naučily umění, jak odpoutat peníze od zlata a učinit z bankovek nástroj výměny zboží, na zlatu nezávislý, poslouchá se jako pohádka, že rakouská koruna mohla klesnout na 14.400sící díl a německá marka na 1.000.000.000tý díl své hodnoty. V Rakousku probíhal tento pokles čtyři roky, neboť v létě 1919 spadla koruna teprve na desátý díl své hodnoty. Castiglioni, Bosel a druzí v Rakousku, Stinnes, Michael, Barmat, Goldschmied a tucty druhých v Německu nebyli však sentimentální, nebyli v zajetí neuváživé úcty k papírovým penězům a využili nic netušící, solidní, staré bohatce konsolidované doby. Jak se tím dalo tak nesmírně zbohatnout? Když byl člověk bankérem nebo velkopodnikatelem, vypůjčil si a po roce nebo dvou letech splatil dlužný obnos bankovkami, které mezitím klesly na zlomek bývalé hodnoty. Castiglioni — abychom uvedli příklad — koupil za války od staré vídeňské patricijské rodiny Miller-Aichholzové nádherný palác a současně se zavázal zaplatiti plnou kupní cenu až v r. 1919. Rodina Miller-Aichholzova byla ráda, že se paláce zbavila, protože udržovat jej, přesahovalo její materiální síly — a spokojila se nepatrnou zálohou, která jí několik měsíců držela nad vodou. V paláci, jehož kupní cena r. 1917 obnášela 1,700.000 korun byly nádherné předměty, mezi jinými také obraz od Tiepola, jenž je ostatně ještě dnes zastaven v cizině za 300.000 švýcarských franků. V r. 1919 uspořádal Castiglioni výprodej umělecky bezcenné části zařízení. Jen za staré španělské sedlo dostal tehdy obnos 1,700.000 již znehodnocených korun. Dostal tedy celý palác i s cenným zařízením a uměleckými památkami za staré sedlo. Takových případů o velkých zbohatlících těch dob by se dalo uvést na tisíce. Je to slušný způsob zbohatnutí? I člověk, který není naprostým stoupencem Marxova pojetí o vzniku kapitálu, musí označit takový způsob obohacení za nemorální a za lupičství. Byl to však způsob legální a neporušoval žádný platný zákon, rakouská koruna byla roku 1923 tatáž koruna, kterou vydala rakousko-uherská cedulová banka r. 1913. Rozdíl byl jen v tom, že r. 1923 se platilo za krabičku sirek tisícikorunou, kdežto r. 1913 se za tisíc korun dostal ještě malý domek.

Ožebračení malého občana.

Jiný spôsob, jak nahromaditi peníze, ovšem daleko imaginárnější, byla emise akcií. Velcí žraloci inflace se proto tak hltavě drali o majetek bank a průmyslových podniků, poněvadž jim tento majetek poskytoval skoro neomezené možnosti, jak drobnějším žralokům a širokému obecnstvu vytáhnouti z kapes zbývající peníze. Banka, nebo průmyslový podnik, jehož akciový kapitál byl následkem znehodnocení peněz nominálně právě tak znehodnocen, rozhodl se zvýšiti akciový kapitál tím způsobem, že vydával nové akcie. Tak zvýšila na příklad svůj akciový kapitál i těžářská společnost Alpine, největší těžářský podnik ve střední Evropě, jehož většinu měl v l. 1922—25 Castiglioni. Emisní syndikát — to byl ovšem Castiglioni a několik největších akcionářů — dostal nové akcie, milion kusů při kursu 425 za jednu akcii. Pak hodil syndikát akcie na trh, a desetitisíce drobných lidí, zachvácených panikou nad znehodnocováním peněz, snažily se zaměnit papírové peníze za akcie; vždyť papírové peníze denně ztrácejí hodnotu, ale hutě, doly, továrny a železnice Alpinky podrží navždy svou reální, fyzickou hodnotu. Kurs akcií tehdy stoupl na 900 korun za kus. Syndikát Castiglioni, který převzal milion kusů, vydělal tím 475 milionů korun. Ale byl to jenom papírový zisk. Členové syndikátu, aby mohli převzít vlastní akcie po 425 korunách, musili si vypůjčit hodnotné zahraniční peníze, v tomto případě dolary. Za takové půjčky se neplatil tehdy úrok roční, ale tak zvaný nádenní, t. j. úrok z každého dne. V krátké lhůtě mezi prodejem akcií na burse a jejich skutečným převzetím a zaplacením novými majiteli uplynul však nějaký čas; uplynulo několik měsíců, než byl prodán celý balík akcií, a denní úrok pohltil většinu zisku ze 475 milionů korun.

Zhroucení.

Nakonec zlomila tato spekulace na znehodnocení peněz všem velkým středoevropským žralokům vaz: r. 1924 počítali s prudkým znehodnocením franku, skupili proto všude na světě akcie s podmínkou, že zaplatí později francouzským frankem, a měli naději, že za tři měsíce dostanou francouzský frank za zlomek současné hodnoty. Americký bankéř Morgan a ministerský předseda Poincaré zarazili tuto spekulaci náhlým stabilisováním franku na podzim r. 1924. Když jednou v neděli večer došla z New Yorku nepatrná telegrafická zprávička o tak zvané podpurné Morganově akci, poznali jen ti největší žraloci, že tento telegram je současně úmrtním oznámením jejich moci. Neboť žraloci nakoupili ovšem daleko více akcií a obligací, než mohli hotově zaplatiti, a když se frank začal zotavovat, lépe řečeno stabilisovat na určité úrovni vzhledem k libře a dolaru, musili středoevropští žraloci proměnit veškeren svůj majetek v hotové peníze, aby mohli dostat zahraničním závazkům. Došlo k nehorázné nabídce cenných papírů všech druhů, což mělo za následek obrovský pokles kursu. Ukázalo se, že obrovská část akcií, především akcie těch bank, v jejichž čele stáli velcí žraloci, jsou naprosto bezcenné. Nedostalo se za ně ani tolik, kolik by se za ně zaplatilo, kdyby to byla makulatura. Střední Evropa důkladně vystřízlivěla, zaplavila ji mocná vlna reálnosti, abychom použili odborného bursovního výrazu. Následovalo sta a tisíce sebevražd, desetitisíce zaměstnanců ztratilo práci. Bankovní domy ve Vídni se znovu předělávaly na kavárny, mnoho bankovních paláců se přestavělo na domy s malými byty. Na stůl státního návladního přšela trestní oznámení a mnoho velkých žraloků se proměnilo v tiché, drobné rybičky, které honem hledaly nejhluší a nejkldnější vodu. Bosel zkrachoval na spekulaci s frankem, ale strhl s sebou ve své občanské loyaltitě ra-

kouskou poštovní spořitelnu, která financovala jeho spekulace s frankem lombardovými půjčkami. Parlamentní vyšetřování odhadlo tehdy škodu poštovní spořitelny na 110 milionů šilinků. Tuto ztrátu splácejí a musí splácet dodnes zákazníci poštovní spořitelny, poněvadž za kontokorent nedostávají úroky, musí však platit vysoké manipulační poplatky. Díváme-li se na to jako na vyrovnání, podařilo se tedy Boselovi vyrovnat se s poštovní spořitelnou na půldruhého procenta. Na 110 milionů dluhů zaplatil 1.3 milionu šilinků. To je odměna dobrého vlastence.

Zábavný podvodník.

Castiglioni z toho nevyvázl tak lacino. V Rakousku mu nezbylo zholo nic. Všechn majetek mu prodali věřitelé v dražbě. Za dva roky nato nahromadil v Německu 30 až 40 milionů marek, ale přišel o ně právě tak rychle přehnanou spekulací. Jeho žena, povoláním herečka, hraje dnes malé úločky v Hollywoodu. Syn je úředníkem v zahraniční bance, dcery v soukromém zaměstnání. Castiglioni se pokusil po svém útěku z Rakouska využít obchodně starých známostí a styků v Itálii. Ale všude ho odmítli. Italské banky, s nimiž byl ve spojení, staly se za fašistického režimu vlastně pouhými listonoši státu. Castiglioni mu selhal pokus využít naftových pramenů v Albanii a nepodařilo se mu také vzbudit zájem italského rejdařského kapitálu o dunajskou paroplavbu. K dohodě mezi paroplavebními společnostmi došlo na docela jiné základně a Castiglioni žaluje rakouskou dunajskou paroplavební společnost o provisi. Castiglioni není nic, vůbec nic. Tak napolo mu zůstaly vztahy k Mussolinimu.

„Jak se můžete zahazovat s takovým podvodníkem?“ zeptal se kdosi nedávno duceho.

„Protože je to podvodník, který mne baví,“ zněla odpověď.

Ze slávy velkého finančníka a mecenáše umění zbyl jen směšný, starý tlachal.

Město Fajáků.

Portret velkých žraloků rakouské poválečné doby nebyl by výstižně dokreslen, kdybychom nevylicili jednotlivá období finančního zhroucení bývalé velmoci Rakousko-Uherska. Toto zhroucení dalo se přece docela jinak než v Německu. Znehodnocení německé marky, které bylo mnohem úplnějši než pád rakouské koruny, nemůžeme považovat za elementární zjev. V Německu se zrodil spíše uměle. Jednak proto, aby se stát ke škodě středních vrstev zbavil závazků z válečného úvěrového hospodářství a jednak z toho důvodu, aby byla oslabena a dokonce povalena republika. V Rakousku se však věci vyvíjely přirozeně nejen v důsledku politického a hospodářského pádu Rakousko-Uherska, nýbrž i proto, že se lidé nedovedli vpravit do nové situace. V Rakousku r. 1919 nebral nikdo na vědomí, že oněch šest milionů lidí, kteří zbyli na převážně hornatém území východních Alp, v rozloze 83.000 čtverečních kilometrů a v malém státě, nazývaném Rakousko, nejsou totožni s 30 miliony poddaných a 320.000 čtver. kilometry rakouské části habsburské monarchie. Ještě dnes zní při každé příležitosti z úst oficiálních osobností nového Rakouska přesvědčení, že staré Rakousko s desíti národy bylo a jest oprávněnou doménou šesti milionů Němců na svazích východních Alp.

Tato mentalita neovládala jen politiky, ale také muže z hospodářského života. Nedovedli se smířit se skutečností, že Vídeň ztratila význam finančního a obchodního střediska celé monarchie. Ve Vídni stále ještě stály bankovní paláce, v kterých se hromadily cenné papíry kapitalistů z celé monarchie a uzavíraly jejich obchody. V hlavním městě Ra-

kouska zůstaly také ústřední kanceláře velkých průmyslových a důlních podniků, ležících již na cizím území. Ve Vídni žili většinou — a žijí dosud — majitelé těchto podniků v palácích a vznešených bytech. Po válce vznikla rychle teorie, která dokazovala, že Vídeň i po politickém rozdělení musí bezpodmínečně zůstat střediskem hospodářského života všech zemí někdejší habsburské monarchie — zrodila se tedy teorie, která sice obsahovala zrno pravdy, ale při tom nesmírně přeháněla.

K tomu ještě přistupuje, že vídeňští finančníci a obchodníci měli sklon k lehkomyšlnosti, protože je zhýčkala tučná desítilétá před světovou válkou. Vídeňský básník Petr Altenberg nazval Vídeň městem Fajáků a neměl nepravdu. Lidská směsice tolika národů a ras, která tvořila vládnoucí vrstvu v císařské Vídni, neměla jen lehkého ducha a půvabné způsoby, ale byla ve své shovívavosti naprosto lehkomyšlná. V těchto velkoměstských lidech nezůstalo nic z těžkopádné spořivosti vrstev selských nebo selské hroudě ještě blízkých.

Tato lehkomyšlnost nezanikla ani v létech těžké krise, která se přivalila po válce. Zvrhla se dokonce v hazardérství, čemuž se ostatně nemůžeme divit. Jeden z nejlepších finančních praktiků Rakouska, bankovní ředitel a pozdější finanční správce města Vídne, dr. Hugo Breitner, znal své krajany. Když soc. demokratická většina městského zastupitelstva převzala správu Vídne a Breitner začal budovat svou daňovou soustavu — kterou dnešní „protimarxistická“ městská správa později tolik pomlouvala, ale přece bez podstatné změny převzala — vycházel z přesvědčení, že majetné vrstvy stejně utratí své jmění v spekulacích, a že je proto užitečnější odebrat jim v prospěch společnosti, co se jen dá, a to formou vzestupných daní a dávek z majetku. Breitner měl pravdu. Nemovitý majetek, který bezprostředně po válce ve Vídni a v Rakousku zůstal, byl pro Rakousko ztracen v nepovedených spekulacích s frankem. Není ještě spolehlivě zjištěno, kolik peněz ztratili rakouští kapitalisté lehkomyšlnými manévry a spekulacemi a kolik se jich ztratilo prostřednictvím vídeňských spekulantů, ale bylo to jistě několik miliard zlatých korun — převážná část národního jmění.

Bosel a Stavisky.

Takové vykrvácení hospodářství nebylo by ovšem možné bez shovívavosti, pomoci, ba dokonce bez účasti zákonodárského a správního aparátu státu. A opravdu se projevuje — nejen v Boselově případě — úžasná spojitost mezi lehkomyšlnými obchody a chápavými politiky. V Rakousku bylo vždy dost porozumění pro lidské slabosti. Jak velké bylo před čtyřmi lety rozhořčení nad ničemností Staviského a to nejen ve Francii! Dovedeme si aspoň přibližně představit bohémskou povahu těchto Vídeňáků, uvážíme-li, že škoda, kterou způsobil Stavisky Francii a francouzským občanům, obnášela 100 milionů franků, v tehdejší hodnotě 30 milionů šilinků, zatím co škoda, kterou natropil Bosel, dosáhla až 110 milionů šilinků, pro rakouský Kreditanstalt znamenala ztrátu 1500 milionů a pro pojišťovnu Phönix 500 milionů šilinků, nemluvě o dřívějších ztrátách, které musel taktéž nahradit stát, t. j. rakouský občan. V solidním, spořivém a pracovitém státu, byl by velmocí, vyvolá 30 milionů šilinků, vylákaných politickou pomocí, ohromný skandál. V malém a chudém státu, který však má sklon k rozmarilosti, pokrčí se jen rameny nad ztrátou 300 milionů.

Proč se ocitl jen Bosel na lavici obžalovaných?

K lehkomyšlnosti patří velkomyslnost, se kterou dobrácký lid Fajáků nechal obvykle běžet vinníky, aniž je pohnal k odpovědnosti. Později uvedeme malý výběr z největších

finančních skandálů Rakouska, které poškodily statisíce malých kapitalistů a střádalů, mezi nimi mnoho cizinců, především čl. občanů, ale pachatelé nebyli nikdy důsledně soudně stíháni. Většinou se to nestalo ani formálně. Bosel byl první a jediný bankéř a kontrahent státu, který byl skutečně soudně stíhán a zavřen, nezmíníme-li se o bratřích Koleč, odsouzených před více, než desíti léty k nepatrnému trestu vězení. Stát projevil vděčnost finančníkům, kteří mu pomohli v těžkých dobách krise, v níž se nevyznal žádný poctivý úřední odborník finanční správy. Oba — finančník i stát — vydělali na vzájemném spojení. Došlo-li k ztrátám, hradila se škoda z veřejných prostředků. Neměl-li nikdo na věci zvláštní zájem a záležitost nerozvířoval, nedošlo nikdy k soudnímu skandálu. Nebožtík generální ředitel dr. Berliner z pojišťovny Phönix zachránil se před trestním stíháním jen včasnou smrtí, ačkoliv zbavil vlastně rakouský stát starostí o obrovské množství obligací válečných půjček, nemluvě o starostech s určitými půjčkami z pozdějších let a s heimwehry. Byl by se dočkal obžaloby, ale pouze proto, že tehdy se stalo prostě politickou nutností difamovat jednou pro vždy určité osobnosti z politického období, které právě skončilo. Dr. Berliner ušel trestnímu stíhání včasnou smrtí, ale dotyčné politické osobnosti byly odstraněny z veřejného života mimosoudní cestou. Je ovšem otázka, jestli by dr. Berliner byl právě takovým loyálním a vlasteneckým obžalovaným jako Bosel. Byl nejvzdělanější mezi finančními jepicemi poválečné doby. I v Boselově případě vyskytl se protivník, který měl zájem na tom, aby Bosela přivedl do vězení, ne sice jako člověka a spekulanta, ale aby z něho dodatečně vypáčil milion šilinků jako splátku dluhů, nad nimiž se již udělal kříž. Protivník chtěl dokázat, že je schopný úředník a vhodná osoba pro místo guvernéra poštovní spořitelny. Původně podal na Bosela trestní oznámení jeho vlastní švagr, protože mu Bosel nedal 100.000 šilinků věna, které měl dostat s jeho sestrou, ačkoli Bosel — ještě po svém pádu — dal milencům šestkrát tolik. Švagr, který se cítil poškozený, ze zlosti udal Bosela u finančních úřadů pro zatajování majetku. Toto oznámení bylo soukromé povahy. Je ostatně pěkným dokladem soudržnosti Židů v zájmu jejich světové moci, jak o ní s oblibou mluví nacistická společnost. Teprve toto udání umožnilo poštovní spořitelně obvinít Bosela v létě r. 1936 z podvodného účetnictví a křivé přísahy při nuceném vyrovnání. Nelze zamlčet, že proti těmž Boselovi podala poštovní spořitelna trestní oznámení již před 10 lety, ale spisy o tom ztratily se bůhvíjak na spleťtých úředních cestách. Kdyby byl obžalovaný Bosel býval méně loyální, kdyby byl sám jiné obviňoval nebo trval na tom, aby za svědky byli předvoláni mnozí ještě žijící bývalí finanční ministři a jiné zasvěcené osobnosti, bylo by se ctižádostivému kandidátu na guvernérství špatně vedlo.

Poučná listina mrtvých.

Rakouskému charakteru se přiči použít proti lidským slabostem přílišnou tvrdost. I republika, jejíž parlamentní většinu tvořili přece jen zbožní klerikálové a puritánští němečtí nacionalisté, zachovala tento základní rys rakouského charakteru. Proto zůstaly bez trestu velké pády poinflační doby. Uvádíme několik příkladů.

Prvním velkým bankovním krachem nového Rakouska byl pád německé Bodenbanky, jejímž presidentem byl bývalý velkoněmecký předseda sněmovny a německého Schulvereinu dr. Gustav Gross. Ve správní radě této arijské banky zasedali mezi jinými klerikální starosta města Vídne a pozdější ministr obchodu dr. Weisskirchner a jeho častý ná-

stupce v ministerstvu obchodu, veľkoněmec dr. Hans Schürff, nyní důvěrník nacistů. V tomto zhroutil měl prsty pověstný Samuel Bronner z Moravské Ostravy. Pak následovala série pádů ve stínu Centrální banky německých spořitelien. Nejdříve se zhroutil Agrární banka v Inšpruku, v jejíž správní radě byl pozdější vůdce heimwehrů, tyrolský zemský rada a nyní generální konsul v Terstu, dr. Steidle. S ním zasedal také zemský hejtman ve Voralberku a pozdější spolkový kancléř, dr. Ender, kodifikátor stavovské ústavy a nynější prezident správního soudu. Členem správní rady byl také pozdější spolkový kancléř dr. Ramek, který prokázal své vlasti tu službu, že 30. dubna 1934 svolal sněmovnu, aby republikánskou ústavu nahradila stavovskou autoritou, ačkoli se již před tím vzdal funkce místopředsedy v poslední, svobodně zvolené sněmovně, kterou vláda již 14 měsíců neuznávala a kterou po tu dobu vládním nařízením a zatýkáním očistila od soc. demokratických členů. Tyrolská Agrární banka byla spojena s tyrolskou selskou a spolkovou bankou ještě dříve, než se zhroutil. Obě poslední zhybnuly na nepodařené spekulace. Pak se také Agrární banka rozplynula v Centrální bance německých spořitelien, kterou vedli veľkoněmečtí finančníci, jako dr. Wutte, Westen a jiní. Když konečně zkrachovala také Centrální banka s penězi raiffeisenek a středních rolníků, musil stát vypomoci obnosem, který byl pětkrát větší než obnos, který ztratila poštovní spořitelna při společných spekulacích s Boselem. Amortisace zatěžuje ještě dnes vydání bank a přece nikdy nebyla vznesena žaloba na vedoucí osoby Centrální banky, nebo jiných uvedených finančních ústavů pro nespovědomité prohospodaření cizích peněz, které jim byly svěřeny. Nikdy také nebylo zahájeno trestní řízení proti vedoucím lidem zkrachované Štyrské banky, proti doživotnímu prezidentovi této banky, dru Antonu Rintelenovi, který byl významný křesťansko-sociální politik, pak zemský hejtman ve Štyrsku, později ministr financí a nakonec kandidát na úřad spolkového kancléře při nacistickém puči 21. července 1934. Také místopředsedovi této banky, pozdějšímu ministru financí, dru Jakubovi Ahrerovi ze Štyrského Hradce, se nic nestalo. Tento ostatně, jako ministr financí, dotáhl to tak daleko, že považoval za prospěšné odjet na Havanu a nezajímat se o nepohodlné a přece tolik shovívavé parlamentní vyšetřovací komise v Rakousku. Dru Ahrerovi, který je nyní opět advokátem ve Vídni, děkujeme za velmi informativní knihu pamětí, která vyšla pod titulem „Dějiny, které jsme zažili“. Tato kniha je nevyčerpatelným zdrojem vědomostí o finančních dějinách rakouské poválečné doby a nesmrtelné rakouské smířlivosti, oné příjemné a moudré vlastnosti, která nedovoluje, aby nenapravitelné chyby bezúčelnými manipulacemi za řízou bohyně spravedlnosti dostaly nádech deliktu.

Morálka není vždy užitečná.

Se stanoviska spíše abstraktní než praktické morálky není snad tato moudrá shovívavost vždy správná, ale historie posledních dvou desetiletí Rakouska dokazuje, že dovede dát mnoha občanům klid a bezpečnost, ba i radost ze života, používá-li se na pravém místě, v pravý čas a vůči pravým mužům. Loyální a skromný outsider, jako Bosel, může si zajistit smířlivost určitými obětmi na svobodě a penězích a také diskretností. Druzí ji získávají už původem a světovým názorem. A historie dokazuje, že v některých zemích s trochou lehkomyšlností, shovívavostí a vrozeným sklonem k smířlivosti dojde člověk dál, než kdyby se držel tvrdých katonských životních pravidel.

do ba a lidé

Occidentalis:

Německá mládež v oposici

Kus moderního středověku.

Říšskoněmecký student s jízvami nebo s obličejem polepeným náplastmi není jen figurkou z humoristických časopisů: je to kus německé skutečnosti, věřejší i dnešní. Když Hitler nastoupil k moci, zdálo se, že nový režim zahájí prudký boj proti tomuto typu studenta a proti celému způsobu jeho sdružování. Tyto organizace, zvané „corps“ a „schlagende Verbindungen“, byly charakteristickými nositeli konservativního světového názoru a feudální pýchy. Byl to pravý opak nacionálního socialismu, jenž si šířil cestu do širokých vrstev tím, že propagoval nový demokratický nacionalismus a zdánlivě nesmířitelně se stavěl proti stavovským výsadám vyšších kast. Proto nacionální socialisté prudce útočili na feudální kulérové studenty, ať už byli členy organizace „Saxo-Borussia“ nebo kterékoliv jiné, méně proslulé.

Z těchto kruhů vycházeli dříve diplomaté a nejvyšší němečtí úředníci a zde bývaly v mládí navazovány styky, jež určovaly příští kariéru těchto mladých pánů. Osobní schopnosti nebo neschopnosti při tom nepadaly na váhu. Proti těmto bohatým mladým pánům vystoupil demagog Hitler a stavěl se proti jejich způsobu života, při němž vyhazovali měsíčně nejméně 6.000—10.000 v naší měně. Aby někdo mohl býti přijat za člena některého feudálního studentského spolku, musil se totiž vykázáti tím, že má dostatečně vysoký měsíční příjem z domova.

Duch těchto „corps“, těchto studentských organizací, nelišil se od ducha těch kruhů, které se ukazují v konvenčních filmech o předrevolučním Rusku: hostiny, feudální společnost, sekt, pitky, rvačky, milostné plotky, kcovina. Tyto „corps“ mívaly své vlastní domy, přepychově vypravené, v nichž se konaly schůzky; jejich společným znakem bylo vždycky co největší množství alkoholu, jež se tu vypilo. Pokud se pilo pivo, ustanovoval zvláštní „pivní koment“ (Bierkoment) obřady, jež je třeba konati a množství, jež se musí vypít.

Tyto studentské kruhy se vyznačovaly tím, že tvořily zvláštní bizarní kastu, v níž se vypěstovávají různé tradice a zachovávaly přísně různé zásady, jimiž tito mladí lidé byli přísně oddělováni od ostatních lidí. V těchto protidemokratických kruzích se vypěstovával také přehnaný pojem cti, jenž byl uplatňován jednou při hádkách o děvče a po druhé ve způsobu a množství pití piva. A čest těchto mladých pánů byla nesmírně neútklivá. K urážce na cti stačilo, když jim někdo šlápl na nohu nebo když se někdo upřeně podíval na slečnu z jejich společnosti. Nesnášeli jediného slova kritiky, stejně jako dnešní diktátor Německa. Bili se o svou čest, aby dokázali, že jejich organizace je vyšší a vzácnější, než kterákoli jiná. Proto se vybojovávalo množství „rozhodovacích soubojů“ (Bestimmungsmessuren). A proto se také v těchto kruzích nemohl vyvinouti nikdy onen sportovní kruh, jenž se v téže době mohutně už šířil v Anglii a v Americe.

Nikoho nenapadlo, že tato čest musí být velice vrátkou věcí, když se tak snadno a tak často může cítit urážena. Pojem této cti však přitom patřil výhradně této kastě. A tato čest nebyla pro každého stejná: v této karikatuře středověkého rytířství se totiž rozlišovaly ještě hodnoty jednotlivců. Jako rytíři nezápasili na turnajích s řemeslníky, bili se kuléroví studenti v souboji jen výhradně s osobami sobě rovnými. Proto byly všechny ostatní kor-

porace úzkostlivě klasifikovány, pokud jsou „schopny satisfakce“: o neorganizovaných studentech se vůbec ani nemluví. Ti vůbec nebyli hodni toho, aby jim někdo usekl šavli ucho nebo špičku nosu.

Mensury opět žijí.

Kulérovi studenti němečtí žili nějakou dobu pod Hitlerovým režimem v úzkostech: byli už připraveni na to, že jim „mensura“ bude zakázána úplně. Toto vzácné středověké dědictví totiž bylo nacionálními socialisty silně napadáno. Z počátku roku 1936 dokonce všechny studentské korporace byly rozpuštěny, takže se zdálo, že rozhodování mezi studenty souborem úplně zmizí. Všechny pokusy Hitlerovy „usměrniti“ tyto feudální synky v jejich spolicích totiž předtím byly naprosto neúspěšné.

Záhy si však tito mladí rytíři mohli oddychnouti. Německo definitivně upravilo otázku mensury a vrátilo se v nejšířším smyslu k tradicím minulosti. Po úplném ovládnutí celé státní moci nepokládá Hitler už za potřebné předstírat demokratické tendence a lichotiti nižším vrstvám. „Mensura“ byla opět dovolena a „schopnou satisfakce“ stala se všechna nová aristokracie, každý „Volksgenosse“ národní socialista, jenž má právo studovati na vysoké škole. Kdo k této nové šlechtě patří, všimneme si později.

Dnes tedy německý ministr školství a národní výchovy ustanovil do nejmenších podrobností, jak dlouhá musí být šavle při studentských soubojích, která její část musí být ostře nabroušena, jak musí být zraněný polepen náplastmi a bandážován. Je tu také přesně formulováno, jaký je rozdíl mezi mensurami, při nichž jde o odčinění lehké urážky a mezi mensurami, při nichž jde o prosté měření sil (Bestimmungsmensuren). A je tu vypsáno, že při soubojích konaných k usmíření „těžké urážky“ nesmí být nijak chráněn nos, nesmí být chráněny oči a musí být volně přístupna hrud'. Přitom je třeba zápasiti tak dlouho, až jeden z odpůrců je neschopen boje. Tento výnos byl vydán v Hitlerově Německu léta Páně 1937.

Zatím co v ostatních zemích je na výši svého rozvoje gentlemanický anglický sportovní duch se svými „fair play“, zatím co se stalo součástí civilisace toto spojení hry a mužných ctností v humanitní formě, je v dnešním Německu kodifikováno barbarství středověkých soubojů. Zatím co jinde se přísně respektují ustanovení, jak odpůrce má být respektován a chráněn před zraněními — pěstuje se v této zemi „bojovný duch jednotlivců“, „zápas muže proti muži“ a vypěstovává se pocit smrtelného nepřátelství mezi odpůrci. Souboje mezi studenty jako instituce schválená ministerstvem školství: to je negace západní civilisace a návrat k barbarství.

„Hnutí mladých“ proti studentským mensurám.

Reakční směry nacionálně socialistické vybojovaly v otázce mensury úplné vítězství. „Levé“, sociálněji, směry v dnešním Německu však s tímto vítězstvím naprosto nejsou srozuměny. I v dnešním Německu jsou lidé, kteří sní o obrození života mladých lidí, jak k němu směřovalo republikánské Německo a jak je hlásali hitlerovci po revoluci. Tehdy hlásali nacionální socialisté „tvůrčí nacionalism“ a slibovali nový život, na místě feudálních studentských tradic.

Středem této oposice je německá „Jugendbewegung“, která organisuje mladé lidi na nedělní vycházky a cesty, jež je odvádí ven z velkoměsta do přírody. Toto hnutí má příbuzné směry i v ostatních zemích Evropy a má v Německu už starou tradici. Už před válkou tu bývaly rozmanité skupiny, jež po válce měly ráz čistě protiměšťanský. Ačkoliv socialisté a komunisté vyvíjeli velkou propagandu přeměnití tyto organizace v odbočky svých

stran, nestala se tato sdružení nikdy politickými. Tito přátelé volně přírody měli ovšem po převratu blízko k útočnému nacionalismu, byli však i nadále orientováni především retrospektivně. Zpívali nadále své německé písně, usedali za slunovratu kolem ohňů a měli své historické ideály kdesi daleko v době lancknechtů. Byli ovšem v první době odhodlanými bojovníky za německví a jejich ideologie „Männerbundu“ je čistě bojovná. Tito mladí lidé se cítili povoláni za „obnovitele světa“, a jejich zásada „Život z vlastní odpovědnosti“ byla formulována už dávno na Vysokém Meissneru ve středním Německu.

Tato složka nacionálních socialistů byla opravdu žhavě idealistickou. Studenti, kteří z tohoto hnutí vyšli, vypadali se svými svěžími tvářemi bez jízev docela jinak, než kulérovi studenti. Jejich symbolem byla košile s rozevřeným límcem a krátké kalhoty. Tito romantici měli silnou lásku k přírodě a byli daleko vzdáleni od nezdravé romantiky soubojů a pitek. Proto mezi oběma směry vznikla prudká oposice.

Zklamání studenti.

Z kruhu studentů z přírodního hnutí vzniká dnes také ona skrytá oposice v německé mládeži, jež sice ještě nemůže vystoupiti otevřenými činy, ale přece jen se ustavičně projevuje. Tato „Bündische Jugend“ má v sobě příslušníky „Černé fronty“ Strasserovy a lidových socialistů, i příslušníky všech oněch frakcí zklamaných výsledky Hitlerova převratu, kteří nezapomenou na lživé a nikdy nespílené sliby nového režimu.

Věřili v obnovu německého života od samých základů. Formulovali dokonce přesné praktické požadavky, jejichž splnění mělo zlepšiti situaci německého studenta. Bylo jim slíbeno, že bude odstraněno školné, že budou rozšířena stipendia a pomocné akce studentské a že se mládeži dostane mnoho sociálních výhod. Tyto společenské vrstvy pocítily tlak krize tíže, než kterékoli jiné. Když se prohladověli léty studia, dočkali se toho, že pro ně nebylo volných míst. Musili se spokojiti nepatrným platem v neakademickém povolání. Hitler jim slíbil vedle obnovy národního života i slušné příjmy: nesplnil první ani druhé.

A později bylo ještě hůře pro mladou generaci. Veliká část dorostu se nedostane na universitu ani na techniku pro množství zákonných překážek. Počet studentů v Německu klesl za čtyři léta Hitlerovy vlády ze 130.000 studentů na 65.000. Občas se sice píše v německých novinách, že stále není dostatek kvalifikovaných právníků, lékařů, techniků a vysokoškolských učitelů, — pro většinu mladých lidí však kterékoli z těchto postavení je dnes daleko nedostupnější, než kdykoli před tím.

Dokladem této hitlerovské sociální politiky směřující k omezení největšímu omezení akademické inteligence, z níž hrozí režimu největší nebezpečí, jest, že nacionálně socialistický profesor pedagogiky dr. Krieck před nedávnem se dožadoval toho, aby počet vysokých škol v Německu byl zrestringován. Poukazoval na to, že „počet mužstva“ vysokoškolských učitelů nestačí dnes už pro německé vysoké školy a žádal, aby 7 německých universit a 3 vysoké školy technické byly zavřeny.

Studentský básník v koncentračním táboře.

Jak vypadá oposice dnešní vysokoškolské mládeže německé, projevuje se přes všechnu péči režimu velice často. Občas je zřetelně patrné, že domnělé usměrnění celé německé mládeže je jen přáním vládců Německa. Tak před nedávnem promluvil před mnichovskými studenty básník Ernst Wiechert a jeho řeč je příkladem odvážné oposice proti teroru. Dočkal se nejprve nadšeného potlesku mládeže, která touží po lepším v Německu, ale v zápětí se dostal do koncentračního tábora.

Ve své řeči užíval Wiechert onoho mysticisujícího slohu, jenž je v Hitlerově Německu běžný, smysl však se liší

od toho, co slyšíme denně. Prozradil nespokojenost mladých lidí v Třetí říši poukazuje na to, že:

„Mnozí mezi námi žijí, kterým se na jejich otázky nedostává odpovědi.“

Na rozdíl od běžných zásad nacionálního socialismu prohlásil:

„Dutě kolem nás přeběhnou a přešumí stálé lidské oslavy, lidské porážky, lidské úklony a lidské revoluce.“

Ironisoval oportunistické básníky, jejichž tvorba bývá oficiálně označována „Blut und Boden“, kteří:

„se svými pětadvaceti lety táhnou krajem a zpívají své písničky o krvi.“

A odvážil se ironisovat i německé publikum, které:

„takovým popěvkům v plné účtě naslouchá, protože jsme, jak známo, národem statečným, jenž podědil svou mužnou hrdost před královskými trůny.“

A odvážil se říci i to, že:

„V dnešním Německu je dokonce už i tábor ke školení básníků (Dichterschulungslager), v němž jakýsi pan Roman Hoppen-scheidt vychovává příští bardy a pěstuje mezi nimi líheň anonymního kolektivního umění (Anonyme Gemeinschaftskunst), jež by nahradilo individualistický provoz zpátečnických slovných jednotlivců. On také usiluje o to, aby národohospodářské hodnoty spočívající v jednotlivých talentech byly uchovány a vytěženy ve prospěch celku.“

Stejně směšnou se mu zdá i instituce kritiky, která:

„se už neptá, obstojí-li báseň, román, nebo drama před forem umění, nýbrž především před forem politických instancí.“

Básník Wiechert nazval ve své řeči přesvědčeného nacionálního socialistu a „vrchního studijního ředitele“ splašeným reformátorem a odvážil se uprostřed Německa z roku 1937 hlásati ideály humanity, jejichž zastáncem má každý básník být. Takové humanistické názory však se v dnešním Německu nesmějí hlásati beztrzně; proto se také básník Ernst Wiechert dostal hned po své řeči přímo do koncentračního tábora.

Násilné usměrnění.

Přes tyto projevy oposice, jež zaléhají z hlubin přesvědčení, jsou ovšem německé vysoké školy dnes docela usměrněny nacionálně socialisticky podle zásad ministra vyučování Rusta, pronesených před nedávnem v Heidelbergu: označil studenty politickými vojáky německých vysokých škol.

Aby se stali skuteční vojáky dnešního režimu, o to pečují spolehlivá organizace. Tato kontrola funguje ještě dříve, než se mladý člověk dostane vůbec na vysokou školu. Zatím co dříve k tomu stačila maturita, je dnes třeba vyhověti ještě zvláštním podmínkám. Především je třeba, aby příští student byl nacionálně socialisticky spolehlivým. Musí především dokázati, že vyrostl uprostřed hitlerovské mládeže, osvědčil se, a nikdy neprojevil vzdorného ducha. Tak se zaručuje, že se na vysokou školu dostanou jen mladí lidé naprosto oddaní straně. To je vládě tím důležitějším, že při usměrňování vysokých škol se naráží vždycky znovu na značný odpor.

Jádrem dnešního politického přesvědčení na vysokých školách je nacionálně socialistický „Studentenbund“. Formuloval hned po převratu své požadavky, jež byly částečně také uskutečněny. Zde mají studenti také svého Führera, který se jmenuje Derich-Weiler, jenž chtěl radikálně provést usměrnění všech vysokoškoláků. Poznal, že s hlediska diktatury je závadným i to, aby studenti bydlili v bytech sami nebo po dvou a aby se tím vymykali kontrole strany. Stejně jako v Rusku se strana stará o to, aby volně

chvíle straníků byly co nejvíce vyplněny, a stejně jako v Itálii jsou studenti zaměstnáváni od rána do noci pokud možno tak, aby mohli ustavičně býti kontrolováni, měla býti provedena reforma studia s hlediska strany i v Německu. Student Derich-Weiler načrtl plán, jenž měl vychovávat německé studenty k onomu druhu kolektivismu, který němečtí nacionální socialisté požadují. Měly být zřízeny internáty s vojenskou kázní, tak zvané „Kameradschaftshäuser“, v nichž každý student měl povinně bydleti.

Dnešní student v Německu je však pro podobné reformy ještě příliš individualistický. Derichu-Weilerovi se uskutečnění jeho plánu nepodařilo. Nacionálně socialistický „Studentenbund“ se musí spokojiti s tím, zaměstnat mladé lidi „Wehrsportem“ (branným sportem), kursy v nacionálně socialisticky řízených prázdninových táborech a v obligátních kursech o branné vědě a o vědě o rase. V nich jsou mladí lidé formováni podle zájmů diktatury.

Kromě toho má mladý člověk, jenž vstupuje na vysokou školu, za sebou už pobyt v Hitlerově mládeži, roční pobyt při „pracovní službě“ a dva roky služby vojenské. Teprve pak smí se věnovati vysokoškolskému studiu. To vše se stává v letech, kdy mladí lidé na sebe dají nejsilněji působiti. Podle nových předpisů tato vojenská výchova nahradí část výchovy vysokoškolské, a učební doba na vyšších školách byla s ohledem na to zkrácena. Ředitel rasového politického úřadu Dr. Walter Gross napsal ve „Völkischer Beobachter“, že:

„Zkrácení vyučovací doby je prvním krokem rozsáhlého zkrácení doby vzdělávací, zejména vzdělávací doby pro vyšší povolání. Je to rasově politické opatření zásadní důležitosti. Všechny námítky pedagogické i hospodářské musí před tímto faktem ustoupiti.“

Strach ze studentské oposice.

Až do nedávna bojovaly v Německu dvě studentské organizace. Byly to „Nationalsozialistischer Studentenbund“ a „Die Deutsche Studentenschaft“, v níž byli soustředěni všichni němečtí „arijsťtí“ studenti. Tyto dvě organizace byly před nedávnem sloučeny, což má zejména význam pro zahraniční činnost německých studentů. Dosud totiž se v zahraničí objevovali z německých studentů lidé, kteří dnes byli zbaveni svých funkcí, protože nebyli s hlediska stranicky politického dosti spolehlivými. V čele všech studentů objevujících se oficiálně v zahraničí je Gauleiter Bohle, šéf zahraničního úřadu nacionálně socialistické strany, jenž byl přidělen k zahraničnímu ministerstvu Neurathovu.

Jak daleko sahá strach z opozičního ducha studentstva, je patrné z toho, že na místo říšského vůdce studentstva byl dosazen vůdce úderných tlup SS, jenž je současně vedoucím úředním tajně státní policie. Spolehlivými nacionálně socialistickými funkcionáři byla obsazena i místa jiná, trvale spojená s politickými úřady. Je to úřad politické výchovy, studentské oddělení tiskové a propagační, místo zplnomocněnce pro věci disciplinární a věci cti, a pod. Tak byla zjišťována trvalá stranická kontrola studentstva, jež má paralyzovati různé opoziční směry, usilující o odpolitování studentů. Tak na příklad ministr vyučování Rust mluvil před nedávnem sám o tom, že studenti mají „méně politisovati a více pracovati“. Varoval také studenty před politickou inkvisicí u profesorů. „Politisování“ se tu ovšem míní pouze jakákoli politická činnost, jež není přesně podle zásad nacionálně socialistických.

Znovu a znovu je z podobných projevů možno vycítiti starost, aby politická činnost studentů neměla možnost dáti se opozičními směry a státi se dnešním vládcům Německa velice nepohodlnou. Dnešní Německo netouží po výchově samostatně myslících mladých lidí, nýbrž jen po poddaných, a necítí se v poměru ke svým mladým lidem ani zdaleka tak bezpečným, jak by se navenek zdálo.

Život a inštituce

Stultus:

SSSR a náboženství

I.

Po pravdě řečeno, nemohu začít tento článek jinak, než polemikou se sebou samým. Je přece předčasné psát o SSSR a náboženství. Vždyť otázka ta je tak zatraceně popletená, že člověk, který ji poctivě sleduje, nemůže než dospět k názoru, že nejen lidé v západní Evropě, nýbrž i ti, kdo žijí v samotném SSSR mohou o ní vědět jen málo určitého. To pokládám za svou povinnost sdělit s čtenářem a, ulehčiv tak svému svědomí, mohu přikročit k tématu samotnému se stejným zápalem jako všichni ti, kdož v poslední době o otázce psali bez podobných varování. Leč dříve třeba vysvětlit, jak k oživení zájmu o náboženství v SSSR došlo.

Jakási změna je ve vzduchu.

Poslední vnitropolitické údobí v SSSR od prohlášení nové ústavy (vloni v létě) až k volbám, k nimž dojde letos, znamená jakýsi vývojový celek. V tomto období se odehrály dva velké politické procesy, bylo vyhlášeno několik důležitých nařízení, změnilo se mnoho ve světové situaci. Vše to znamenalo velké osobní a psychologické přesuny uvnitř státu, reformu strany a organizací jí příbuzných (na př. komsomolu). Znamená to též vždy jakousi změnu na všech frontách: umělecké, hospodářské atd.

Dvě takové v podstatě menší události ze světa kulturního jsou u nás již dobře známy. Jsou to komentáře a nařízení, vyvolané kusem D. Bědného „Bohatýři“, a podobná zpráva novějšího data, týkající se Eisensteinova filmu „Běžin luh.“ Na západě zaujal lidi ve vládní kritice „Bohatýři“ obzvlášť bod, v němž se autorovi vytýkalo nevážné a posměšné stanovisko k historicky tak důležitému okamžiku, jako bylo pokřesťanství Rusi. Obdobu té kritiky nacházíme i v článku šéfa sovět. filmové produkce B. Šumjackého („O filmu „Běžin luh“,“ P r a v d a 19. III.), uveřejněném po formálním zákazu filmu. Připomínáme podrobnosti: před dvěma roky začal slavný režisér Eisenstein pracovat na novém filmu o sovětské kolektivisaci venkova, k němuž si vypůjčil název, slavné Turgeněvovy povídky. Jinak než titulem nebyl film na dílo Turgeněvovo nijak vázán. Jeho skutečným tématem je boj s kulaky, a epizoda je vzata z nedávné minulosti. Hrdina filmu, hoch Štěpko, je zavražděn svým otcem kulakem zrovna tak, jako jeho vzor pionýr Pavlík Morozov. Práce režisérova nebyla uznána za dostatečně uměleckou a na podzim roku 1936 byl film přeracován. Ačkoliv bylo na film vydáno již asi 2 miliony rublů, nebyl ani potom stranou schválen s hlediska uměleckého i politického a bylo nařízeno, aby další práce byla zastavena. Vysvětluje chyby Eisensteinovy Šumjacký píše, že režisér postavil vše „vzhůru nohama“:

„Proces tvoření nové kolchozní vsi počal zobrazovat (Eisenstein) jako pathos živelního boření... Takovým obsahem naplnil režisér velký výjev přetvoření kostela na kolchozní klub, a není náhodné, že dal tomuto přetvoření název „drancování kostela.“ Ano, ukazuje v tomto výjevu skutečnou bakchanalii drancování a líčí kolchozníky jako vandaly... Rozumí se samo sebou, že tyto výjevy nejsou ani v nejmenším odrazem procesů při přebudování života a životního slohu sovětské vesnice v letech kolektivisace.“

Dále provádí Šumjacký paralelu mezi „Bohatýři“ Bědného a Eisensteinovým výtvořem: jedno je překrucováním dějinné minulosti, druhé očerněním sovětské skutečnosti.

Myslím, že tyto dvě zprávy, samy o sobě zajímavé, vyvolaly větší dojem, než si zaslouhují, a že se z nich také usuzovalo na věci důležitějšího rázu, než je třeba. Nejsou než jedním článkem v řadě skutečností, vyvolaných novým postojem sovětských vládních míst k životu vůbec (na př. nové vyučování dějin). Jen se dívat pozorně, a podobných sensací se najde plný koš. Ještě dlouho předtím, než před-

stavitelé historického materialismu se po prvé v dějinách ujali vlády v Rusku, měl komunismus svoji teorii dějin, podle níž na př. kapitalismus je pokrokovým stupněm, srovnáme-li ho se středověkem. S tohoto hlediska je tedy i zavedení křesťanství důležitým pokrokem proti dřívějšímu pohanství. Umožňuje Rusi mezinárodní styky, otevírá cestu do Byzance a na západ. Není tedy na kritice národního nihilismu (Bědného, historiků popírajících význam velkých vlasteneckých hnutí, směřujících k osvobození státu od cizí nadvlády a pod.) nic nového. Příznačné je snad jen to, že objektivita je v módě!

Usuzovat na změnu vztahu mezi sovětskou vládou a náboženstvím, či ještě více, vládou a církví, podle podobných zpráv, bylo by tedy pošetilé. Politika se jimi nemění. A přece je něco ve vzduchu.

Jak tomu bylo hned po revoluci.

Dříve než došlo k historickému aktu oddělení církve od státu a církve od školy, prohlášenému sovětskou vládou dvěma dekrety z ledna 1918, odehrála se v lůně ruské pravoslavné církve událost, která jí ještě ztížila postavení po říjnové revoluci. Bylo to obnovení ruského patriarchátu, provedené za krátkého údobí prozatímní vlády, v srpnu 1917. Patriarchou byl zvolen Tichon. Patriarchát neexistoval v Rusku již po 217 let, od roku 1700, kdy byl zrušen Petrem Velikým. Energický a svévolný car, poevropšující svou zem za každou cenu, podřídil církev politickému vlivu státu. Od té chvíle byla církev podřízena světské moci, stala se její složkou a nástrojem, a nelze říci, že hrála v dějinách Ruska sympatickou úlohu. Říká-li bolševismus, že církev v carském Rusku byla brzdičem vzdělání a druhou policií vládnoucího řádu, nelze s touto charakteristikou než souhlasit. Čestné výjimky neporušují pravidla. Tato pasivní a nehybná církev obnovila roku 1917 po více než dvou stoletích příliš dávno přerušenu tradici patriarchátu. Vyneslo jí to jednak zvýšené potíže s brzy nato nastoleným komunismem, který funkci patriarchy neuznal a prohlásil volbu za neplatnou, jednak rozbroje a rozkol ve vlastním lůně. Začala složitá hra vzájemných exkomunikací, neuznání atd. Nejdůležitější skupinou odštěpenců byla Živá církev (1922), vzniklá po sporu, vyvolaném různými stanovisky kněžstva k vyvlastnění církevního inventáře ve prospěch hladovějících, nařízenému vládou, a po internování patriarchy Tichona v Donském klášteře, kdež zůstal do své smrti roku 1925.

Po smrti patriarchy Tichona byla vládou znemožněna volba nové hlavy církve. Náhradní úlohu „strážce patriarchovy stolice“ zastával od oné doby metropolita Petr Kruťkij. Zemřel za neznámých okolností letos v lednu. „Temps“ sdělil, že zanechal po sobě závět, v níž určil kandidáty nástupnictví. „Živá církev“, uznávající sovětskou vládu a prohlašující se za revoluční, rozpadla se za tři měsíce v nepřátelské skupiny, které vytvořily tak zv. Obrozenskou církev a Společnost církve apoštolské. Zanedlouho však se spojily k boji jak proti oficiální pravoslavné církvi, tak i proti katolicismu. Rozpory mezi nově vytvořenými církvemi a starou církví ortodoxní vznikly jednak z příčin politických (otázka uznání revoluční vlády), jednak z názorových rozdílů na otázky liturgické. Jít do podrobností těchto sporů znamenalo by věnovat tomu zvláštní článek. Nemyslím ostatně, že by to někoho zvláště zajímalo. Sovětská vláda se dívala na tyto rozbroje nikoliv bez zadostiučinění. Drobení a zeslabování ideového nepřítele stálo jí dokonce za to, aby trpěla „obrozenou církev“ s jistou humornou snášenlivostí, kterou neuplatňovala jindy v náboženských otázkách, dovolovala otiskovati provolání a projevy těchto odštěpenců od pravoslavné církve. Širší obec věřících však „obrozené církve“ neshromáždily.

V boji o překonání náboženství a církve používala vláda velmi rozmanitých prostředků. Opírala se především o zákon o svobodě konání náboženských obřadů i protináboženské propagace, který se, à propos, opakuje i v nové ústavě. Vedle toho zákona má SSSR jako každý jiný stát trestní zákoník, jehož jednotlivé paragrafy se mohou apli-

kovat samozřejmě i na kněžstvo, na které doléhá s tím větší tíhou, neboť kněžstvo patřilo ke kategorii lidí, zbavených občanských práv (lišenci). Ilustrovaly to procesy s duchovenstvem, k nimž došlo během posledních 19 let. Práva na protináboženskou propagaci bylo užito velmi energicky. Jejím střediskem se stal „Svaz bojovných bezbožníků“, verbující své členstvo obzvláště mezi mládeží. Jeho orgány jsou časopisy „Bezbožník“ a „Antireligioznik“. Prostředky, jichž se při propagandě hlavně užívalo, byly: protináboženské přednášky, maškarní průvody, zesměšňující náboženství (byly konány hlavně v době velkých církevních svátků), speciální propagační brožury, vydávané velkým nákladem. Velký důraz se kladl na to, aby lid byl seznámen s poznatky věd přírodních, které, jak se doufalo, ukáží mu „správné vědecké nazírání“ na život (Darwinova teorie atd.). Proto komunismus musel si též vytvořit svůj čistě filosofický orgán, reprezentující vědecký materialistický světový názor. Stalo se tak časopisem „Pod praporem marxismu“, který začal být vydáván r. 1922. Avšak stejného roku, dáváje taktické direktivy, Lenin napsal:

„Bylo by největší a nejtěžší chybou, jakou by mohl spáchat marxista, kdyby se domníval, že mnohamilionové (obzvláště selské a řemeslnické) masy . . . mohou se dostat z tohoto zatemnění jen podle přímky čistě marxistické osvěty. Těmto masám je třeba dát nejrozmanitější materiál z atheistické propagace, obeznámit je s fakty z nejrozmanitějších oborů života, přistoupit k nim tak či onak, aby byl vzbuzen jejich zájem a aby byly probuzeny z náboženského spánku . . .“

Zároveň odsoudil Lenin užívání „administrativních“ prostředků při potírání náboženství a přílišnou vervu a spěch. „Administrativní“ nátlak vyskytoval se však velmi často, ačkoliv leckdy i později byl odsouzen jako přehálenost, kteréžto slůvko může znamenat velmi mnoho.

NEP dává náboženství chvíli oddechu.

Ačkoliv protináboženský boj po dobu trvání sovětské vlády nikdy úplně neochabl, lze mluvit o obdobích, v nichž jeho síla rostla nebo byla tlumena. První období nastalo hned po revoluci. Bylo to období náporu, který se snažil nelítostně smést všechny stopy minulosti. Trvalo do prvních let NEPu. Byla to doba, kdy, vzhledem k válečnému stavu země, byla ulehčena persekuce. Mohutné je také v té době vládou podporované hnutí, aby bylo užito kostelů k státním a občanským potřebám, aby byly přeměněny v kluby, musea, přednáškové síně, obydlí. Nepřímou, ale citelnou ránu zasadila konečně vláda církvi také povolením snadné manželské rozluky.

Značné oslabení tohoto prvního náporu na náboženství nastalo po prvních letech NEPu a trvalo asi do roku 1928. Může se snad říci, že spíše než církev odolala v tomto prvním, tak prudkém boji obec věřících. Byla dosti početná, aby umožnila fungování části kostelů přes teror vlády a komunistické strany, které nebraly na vědomí, že mnoho věřících se přes své náboženské citění stalo naprosto spolehlivými sovětskými občany, a že jistý kompromis byl by s hlediska vnitropolitického mnohem konstruktivnější, než dosavadní prudce zamítavý postoj. A tak lze označit léta klidu jako ozbrojené příměří mezi věřícími a vládou, která patrně soudila, že doba boření starého není zdaleka u konce a povolila zatím jen jakýsi oddech. Vzpomínajíc té doby, „Izvěstija“ nedávno napsala:

„Se zavedením NEPu začali oživat nejen spekulanti, ale i zbylá v Sovětské zemi buržoasní inteligence. Obrozuje se „Pětersburská filosofická společnost“. Vzniká „Moskevská volná filosofická akademie . . .“ Oni (buržoasní filosofové) křísí reakční buržoasní filosofii, pořádají veřejné přednášky, začínají vydávat své časopisy, sní o „ideologickém NEPu“, o „nábožensko-mytickém obrození“ . . . Hnuli se také nezastření klerikálové a sektáři. Vydávají ve velkém nákladu bibli, své časopisy, „pravoslavné kalendáře“ atd.“

Citát, ačkoli přehání, přece jen do značné míry situaci vystihuje.

začala roku 1928 a trvala asi do roku 1931. Je celkem v shodě s první pětiletkou — s budováním nové socialistické industrie a, hlavně, s kolektivizací venkova, kdy pro vládu byla důležitá nejen hospodářská stránka, ale i psychologická. Nejprudší, nejkřutější doba boje spadá do roku 1929. Tohoto roku revidoval dubnový sjezd sovětů řadu zákonů z roku 1918, týkajících se také náboženství. Kromě dřívějšího zákazu vyučování dětí náboženství do 18 let, bylo zavedeno opatření, podle něhož mají být trestáni rodičové, uplatňující svůj vliv na děti v tom smyslu, že je nabádají k návštěvě kostelů nebo učí je modlitbám. Rostlo hnutí, usilující o zavírání a bourání kostelů nebo o jejich použití k jiným účelům; a činy ty byly odůvodňovány hlavně provoláními, podepsanými skupinami občanstva nebo organizacemi. Klub továrny nebo místní skupina bezbožníků podaly, dejme tomu, příslušným úřadům usnesení, že kostela by se dalo vhodně použít jako, řekněme, biografu, neboť jiné místnosti k tomu účelu není. Nebo si taková organizace postěžovala, že kostel, stojící na frekventované křižovatce, brání provozu. V Moskvě sestavila seznam kostelů, které mají být zbořeny, městská rada. Velmi prudká byla kampaň proti kostelním zvonům, které, jak bylo poukazováno, překáží svým zvoněním občanstvu. Zvony byly přetaveny k užitkovým potřebám. Třeba též zaznamenati demonstrační kampaň bezbožníků pro pálení ikon. Občané, přesvědčení a osvětlení protináboženskou propagací, vynášeli ze svých příbytků svaté obrazy a pálili je slavnostně na připravené hranici, při čemž za obzvláště zdařilý efekt se považovalo, činili-li tak lidi staří, kteří prožili celý život v náboženském „zatemnění.“ V této době byly též zakázány vánoční stromky, jako náboženský přežitek. Kuriosní byla provolání, psaná dětmi. Tak „Rabočaja Moskva“ otiskla právě 25. prosince 1929 epištolu sedmiletých bezbožníků, kteří protestovali proti nesmyslnému ničení stromů, jakož i proti jiným vánočním předsudkům. Vánoční stromky se znovu objevily teprve loni a velmi zábavně zní údiv tisku, komentujícího obnovení tohoto zvyku: kteří přehnaní pilníci, kteří leví úchylkáři zbavovali děti po léta této nevinné radosti? A stromky mají také ohlušující úspěch. Ovšem, děti z „Rabočí Moskvy“ 1929 psaly velmi uvědoměle, že peníze zbytečně utrácené na vánoční stromky je lépe odevzdat státu, který potřebuje budovat co nejrychleji továrny, školy a nemocnice první pětiletky.

Odpor.

V červnu 1929 se sešel svazový sjezd Bezbožníků, stanovil další plán boje. Na tomto sjezdu byly odhadovány také bojové síly. Bucharin odhadl počet Bezbožníků přibližně na 600.000 a poznamenal, že proti každému z nich stojí sto aktivních nepřátel.

Byla to také pravda. Bourání kostelů, divoká propagace, odstraňování zvonů — vše to vyvolalo prudký odpor obzvláště na venkově. Noviny z té doby zaznamenávají četná srážky konsomolu a bezbožníků s místním obyvatelstvem, nezřídka kruté a krvavé. Myslím, že nebude na škodu, vzpomene-li se několika žurnalistických výroků z té doby, už proto, aby se mohly porovnat s dnešními. Hledal se především prostředek, který by odvrátil pozornost obyvatelstva od náboženských zvyklostí. „Nahradte kostely biografy, divadly, taneč. síněmi“, psala „Rabočaja Moskva“ v červenci 1929, „zaměňujte jména osobní, právě tak jako názvy ulic a měst, majících vztah k náboženství, jinými“. „Má-li památka na náboženství vymizet z paměti dospělých, musí se mladé pokolení účastnit přímo boje.“ Vzpomeňme na př. provolání předsedy Svazu Bezbožníků, bolševika staré gardy, — Jaroslavského, k pionýrům. Vyzýval v něm organizaci nejmladších, aby byla na stráži proti náboženství, popů a všem těm, kdož potřebují náboženství k pokoření dělnické třídy. Tisk projevoval také nespokojenost s nedostatečnou intenzivností boje. „Izvěstija“ pohoršovala se nad tím, že asi šedesát procent moskevských rodičů nechávalo křtít své děti. V některých moskevských

školách rovná se počet dětí ovlivněných náboženstvím 90%. „Izvěstija“ projevila nespokojenost s prací bezbožníků, kteří nedovedou organisovat svou činnost a propagaci tak, aby podchytila široké vrstvy obyvatelstva. „Svaz bezbožníků“ se musí stát hnutím, čítajícím miliony členů. Pasivní ateismus je nepřipustný v řadách strany komsomolu a dělnictva. Na špatnou protináboženskou výchovu mládeže si stěžoval přímo i bezbožecký tisk („Antireligioznik“). Psal: Děti žijí dosud v prostředí velmi náboženském; toto prostředí se skládá z fanatické nábožné babičky, matky, vykonávající církevní obřady, otce, který někdy činí totéž. Volalo se po zesílení protináboženské práce ve škole. Konečně mluvil tisk otevřeně o potřebě zastavit veškerou náboženskou činnost. Viz na příklad energický hlas „Rabočí Moskvy“, volající: třeba učinit tomu konec; pětiletý plán rekonstrukce země je brzden jen jednou překážkou a tou je náboženství; klerikálové pracují proti revoluci a proto třeba uzavřít jejich střediska. — Takové bylo ovzduší druhého protináboženského tažení. (Dokončení.)

dopisy

Problém autostrady u nás

Milý příteli!

V poslední „Přítomnosti“ roze-psal se pan dr. Rádl o autostradách Německa. Dovolil bych si do jeho vína nalít trochu vody. Pan dr. Rádl je jako redaktor Baťovy knížky o vybudování velkorepubliky poněkud fascinován nákladným projektem, jehož užitečnost pro Československo je však přece jen podle mého skromného soudu relativní. Snad je panu dru Rádlovi známo, že náklad na 1 km autostrady činil v Německu zhruba 14 milionů Kč, a pochybuji, že bychom u nás pořídili takovouto velkou silnici, která musí mít vlastní trasu s ohledem na svůj účel velmi nákladnou, levněji. Naproti tomu stojí 1 km rekonstrukce našich silnic na prvotřídní tvrdou vozovku zhruba 1/2 milionu Kč, což znamená, že místo 1 km autostrady můžeme mít 28 km prvotřídních silnic, čili místo 1000 km autostrady 28.000 km silnic a to už přece něco znamená.

O hospodářské účelnosti autostrady možno pochybovat. Anglie, Amerika a Francie mají daleko hustší frekvenci automobilovů než Německo a přece se obejdou s dnešními svými silnicemi a na stavbu autostrad zatím — s výjimkou několika spíše atrakčních než účelných silnic — nepomýšlejí. Ostatně jedeme-li v Německu po autostradách, nepozorujeme, že by frekvence byla tak veliká, že by si podobných silnic vyžadovala. U nás znamenala by autostrada sice jedno velmi dobré a rychlé spojení od západu k východu, ale myslím, že nám ještě na několik desítek let vystačí naše silniční síť, zejména pak ve východní polovině republiky, při čemž účelu, kterého bychom snad mohli dosíci vybudováním autostrady, dosáhneme daleko levněji rekonstrukcí dosavadních silnic na prvotřídní silnice s betonovou vozovkou.

Pro hospodářství je pak daleko důležitější 28.000 km prvotřídních betonových silnic — to znamená prakticky přeměnu všech velkých obchodně i strategicky důležitých silnic na betonové — než vybudování jedné jediné silnice, která by sice geograficky tvořila páteř republiky, ale ekonomického významu by neměla, protože by se nedotýkala hospodářsky nejvýznamnějších úseků naší vlasti.

Strategický význam autostrad se rovněž podle mého soudu přeceňuje. Měl jsem před několika týdny příležitost vidět z letadla dvě německé autostrady ve stavbě na cestě mezi Prahou a Paříží. Zatím co normální silnice — zejména asfaltové (tmavé) — se téměř ztrácejí oku pozorovatele, vypadá autostrada jako široký pruh natažený od obzoru k obzoru. Je tedy skvělou orientační pomůckou pro letce; tím ovšem také skvělým cílem útoků. Je velmi choulostivá, a pakliže by byla leteckým náletem na několika místech rozbita (uvažme jen, že každou nepatrnou terenní vlnu překonává nikoli serpentinou jako normální silnice, nýbrž mostem, což je přirozené z důvodů vojenských velmi nevýhodné), ztratí pak vůbec svůj zvláštní význam, ježto nedovoluje rozbitá silnice vyvinutí velkých rychlostí. Naopak může být i určitou brzdou, protože náklady na vybudování autostrady vedou nezbytně k snížení nákladů na vybudování menších silnic paralelních, čímž jsou znemožněny nebo alespoň ztíženy objezdy. Naproti tomu bude-li k dispozici hustá, výborně vybudovaná síť silniční, nemůže útok na kteroukoli silnici vyřadit ji ze strategické účelnosti, poněvadž každé místo bude snadno vyspraveno (jak výše ukázáno snáze než u autostrady) a ještě snáze objeto.

Pro automobily je autostrada, jak ukázaly příklady zejména italské — poněvadž jsou starší — úplným zabijákem. Není totiž dobře možné stavět automobily pro každé použití. Autostrada budovaná po německém vzoru umožňuje dosažení maximální rychlosti a také vidím, že se na těchto silnicích vskutku velkými rychlostmi jezdí. I když mají však automobily na tachometru naneseno 150 km, neznamená to, že jsou stavěny na trvalý výkon 150 km, a bude-li někdo od normálního auta tento výkon požadovat po delší dobu, zkrátí tím jeho životnost velmi podstatně. Pro autostrady bylo by tedy třeba konstruovat závodní velmi rychlé vozy, které však nebudou levné, budou mít velkou spotřebu a nebudou se hodit na jiné silnice, kde je třeba jeti pomalu a kde musí pracovat stroj spíše na tah; netřeba snad podotýkat, že tyto velmi rychlé, téměř závodní vozy, nebudou mít značnější nosnost.

Pan dr. Rádl jel po italských autostradách. Jistě si povšiml, kolika správkárnami jsou vroubeny. Jestliže sleduje německou literaturu, pak ví, že — ač německé autostrady jsou poměrně nového data — tyto námitky se již i zde objevily.

A konečně bych si dovolil ještě jednu poznámku rázu kulturně sentimentálního:

Nemohu si pomoci, ale jízda po autostradě je — jakmile se nabažíme dojmu novosti — skutečná otrava. Sedět několik hodin za volantem, jímž není třeba ani o milimetr hnouti, dívat se na nekonečný bílý pruh před sebou, neprojetí za několik hodin jediným městem, jedinou vesnicí, míjeti jen benzínové pumpy... To vše je jistě dobré, jestliže někam tuze spěcháme (v kterémžto případě volím raději letadlo), jinak dávám přednost jízdě normálními silnicemi, kde je cesta snad méně pohodlná, žádá větší soustředěné pozornosti řidiče, ale přináší také trochu duševního osvěžení.

Velkými částmi Německa lze dnes projeti autostradami. Nedomnívejme se však, že projedeme Německem, pojedeme-li těmito silnicemi. Pojedeme j e n s i l n i c e m i. Ze země a jejího lidu neuvídíme a nepoznáme pranic, čímž chci jen říci, že pro turistu (a to je také otázka eminentně hospodářská) velkého významu autostrada nemá.

Děkuji za uveřejnění této poznámky a jsem se srdečnými pozdravy Tvůj

Dr. J. Hejda.

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ! KAREL KELLNER V PRAZE

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.